

გრიგოლ ვეშაპელი.

საქართველო და რუსეთი.

რუსეთისა და საქართველოს ტრაქტატი 1783 წლისა და ქართლ-კახეთისა, იმერეთისა, გურიისა და სამეგრელოს საკავშირო ხელშეკრულება 1790 წლისა.

საქართველოს ისტორიული რუქით.

თბილისი
1918.

წინასიტყვაობა.

არამპყრობელ ერთა განთავისუფლება ერთ ძირითად საკითხთაგანად იქცა როგორც სახელმწიფოს, ისე საერთაშორისო პოლიტიკისათვის.

დღეს ეროვნული საკითხი გადასაჭრელია აღმოსავლეთშიაც, წინა აზიაში, იქ, სადაც შეხვდნენ ერთმანეთს როგორც ეკონომიური და პოლიტიკური, ისე სტრატეგიული ინტერესები რუსეთისა, ინგლისისა და გერმანიისა.

განსაკუთრებულათ მნიშვნელოვანია საქართველოს საკითხი: ორმილიონიანი ქართველობა, რომელიც უხსოვარ დროიდან მოსახლეობს გეოგრაფიულად განსაზღვრულ ტერიტორი-

აზე და რომელსაც ტრადიციით მოსდევს სახელმწიფოებრივობა, ის სახელმწიფოებრივობა, რუსეთთან დადებულ ხელშეკრულებით რომ დამთავრდა, – დიდმნიშვნელოვანად ჰხდის საქართველოს საკითხს.

მაგრამ როგორც უცხოელთა, ისე ჩვენს ისტორიულ და პოლიტიკურ აზროვნებას ნაკლებათ აქვს გარკვეული ეს საკითხი: ყურად არ იღებენ იმ ფაქტს, რომ 1783 წ. 24 ივლისს რუსეთსა და ქართლ-კახეთს შორის დადებული ტრაქტატის უფლებრივი ნორმები შეიცავენ ისტორიულ საქართველოს ყოველ კუთხეს, როგორც რუსეთისა, ისე ოსმალეთისას. მიღება რუსეთის პროტექტორატისა განუყოფელად შეკავშირებული იყო საქართველოს მთლიანობის იდეასთან. ამას მოწმობს ისეთი მნიშვნელოვანი აქტი დამოუკიდებელ საქართველოსი, როგორიც არის საკავშირო ხელშეკრებულობა, დადებული

4

1790 წ. რუსეთის პროტექტორატის გამო ქართლ-კახეთისა, იმერეთისა, სამეგრელოსა და გურიის შორის, რომელიც აღიარებს „მამობრივ მზრუნველობით“, სუვერენულს უფლებას ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლე მეორისას სრულიად გაერთიანებულ საქართველოზე, – ივერიაზე.

ამ ფაქტს აუცილებლათ ანგარიში უნდა გაეწიოს როგორც რუსეთის საქართველოს საკითხის გარდაწყვეტის დროს, ისე მაშინაც, როცა საზავო საერთაშორისო კონგრესი დაიწყებს კავკასიის ლაშქრის მიერ დაპყრობილ ოსმალეთის-საქართველოს ბედის გარკვევას.

თავი პირველი.

მეფე ერეკლეს პოლიტიკა.

მას მერე, რაც დავით აღმაშენებლის დროს შექმნილ ლაშქრისა და სახსრის ღონე მონგოლთ ურდოებმა დალიეს, საქართველოს გეოგრაფიულ ბედით გამოჭედილ დეცენტრალ ძალების ერთად პყრობა გასჭირდა...

სხვა და სხვა ზღვებისაკენ დაქანებულ რიონისა და მტკვრის წყალთა მოპირდაპირე დენამ სძლია ღონე მოშვებულ დინასტიის გამაერთიანებელი პოლიტიკა...

ლიხის მთის იქითი და აქეთი საქართველოს ორად გაყოფას ზედ დაერთო გარეშე დეცენტრალი ფაქტორიც, ორი

ერთმანეთის მოცილე იმპერიათა მიერ საპროტექტორატო სფეროებად გაყოფა საქართველოსი... იმერეთის სამეფოსა და გურია-ოდიშის სამთავროთა ხელისუფლობას ოსმალეთი იკერძებდა; ამერეთს, ქართლ-კახეთს სპარსეთი იჩემებდა, სამხრეთი სტრატეგიული და კულტურული ავანგარდი – სამცხე-საათაბაგო სრულებით მოჰკლიჯეს საქართველო ტანს და ახალ-ციხის ფაშალიყად მონათლეს.

მაგრამ მთლიანი და განუყოფელი საქართველოს იდეა ნიადაგ ღერძი იყო ეკლესიისა და ერის ინტერესთა ერთობა-ზედ დამყარებულ დინასტიის პოლიტიკისა.

ამ ცხოველყოფელ იდეის განსახიერება იყო მეფე ერეკლე.

მეფე ერეკლე ღირსეული თანაზიარია ვახტანგ I-ის, დავით III-ის და გიორგი V-თესაგან ნაანდერძევ საქართველოს ერთიანობის იდეისა; მას შემდეგ რაც 1744 წელს ერეკლე

6

კახეთში გამეფდა, მისი საშინაო და საგარეო ღვაწლი სულ ერთმეფობის სამხედრო და საპოლიტიკო აღორძინებას ეწირებოდა... ამისთვის ააგო მან ციხე-სიმაგრენი; განაახლა გზები, დაამკვიდრა ბორჩალოს მადანთა სამრეწველო, ააშენა ზარაფ-და თოფ ხანები; იზრუნა ერის გამრავლებისა და გავრან-ნებულ ადგილების მოშენებისათვის; აღწერა ქვეყნის კაცნი; დაიფარა იტალიელ კომერსანტთა აღებ-მიცემობა; დააწესა სახაზინო ხარჯით შენახული და საყოველთაო სამხედრო ბეგრით შეკრებილი მორიგი ლაშქარი და ვალდებულ ჰყო თვით ბატონიშვილნიც ემსახურნათ ამ ლაშქარში; შემოიღო საქართველოში პირველათ შემოსულ გერმანელის, იაკობ რაინეგის მიერ თარგმნილი გერმანიის საადმინისტრაციო სამართლის კოდექსი...

ამისთვის მოუღო ბოლო ერეკლე მეფემ ქსნისა და არაგვის ერისთავთა იმუნიტეტს, დაამხო სამშვილდეს ბატონობა; გასწყვიტა მამა მისის გარდაცვალების შემდეგ ქართლის ტახტის საძიებლად აშლილნი და 1761 წელს ქართლ-კახეთი ერთ გვირგვინის ქვეშ მოაქცია...

ამისთვის გამოიყენა ერეკლემ შაჰ-ნადირის სიკვდილით არეული სპარსეთი, სრულებით აღადგინა ქართლ-კახეთის ადრინდელი სუვერენიტეტი და ქართველთა ხელმწიფობას დაუმორჩილა ყაზახი, განჯა, შირვანი, ერევანი – ესე იგი, მთელი ამიერ კავკასია ვიდრე არეზამდე...

მაგრამ დასაბრუნებლ სამცხე-ახალციხეს „ირედენტას“ და შემოსაერთებელ იმერეთ-გურია-ოდიშს ძლიერი პროტექტორი – ოსმალეთი – სდარაჯობდა, რომლის სტრატეგიული

დაცვისათვის ახალციხის, არტანის, ყარსის და ბათომის ფლობა მეტათ ხელსაყრელი იყო ყოველთვის.

ამიტომაც მეფე ერეკლეს გამაერთიანებელი პოლიტიკა ეყრდნობა იმ მესამე იმპერიას, ჩრდილოეთით და უკრაინით, ყირიმით და ასტრახანით რომ იწევდა კავკასიისაკენ...

ურთიერთობა საქართველოსა და რუსეთს შორის ირაკლიზე დიდი ხნით ადრე იყო. ეს ურთიერთობა პირველად რუსთა და ქართველ დიდ გვარეულთა შეუღლებით დაიწყო

7

პირველი ასეთი ქორწინება თამარისა და ანდრია ბოგოლიუბსკის შვილის გიორგისა, როგორც ვიცით, განქორწინებით გათავდა.

პეტრე დიდის დროიდან რუსეთმა იმპერიალისტური პოლიტიკა დაიწყო. უკრაინის შემოერთებამ გზა გაუხსნა მას შავი ზღვისაკენ. ყირიმის დაპყრობამა და იმიერ-ჩრდილო კავკასიის ახალშენად ქცევამ რუსეთი საქართველოს ბჭეს მოაყენა. იხატებოდა უცნობი, ბევრის მეტყველი პერსპექტივა კავკასიაში რუსეთის ჰეგემონიისა. კავკასიის სტრატეგიული მნიშვნელობა საახალშენო სამხრეთ საზღვრებისათვის; კავკასიის ეკონომიური როლი როგორც სავაჭროს გზისა სპარსეთისა და შემდეგ ინდოეთისაკენ; კავკასიის მნიშვნელობა შავი ზღვის ხელში ჩასაგდებად – ყოველივე ეს გაითვალისწინა პეტრე დიდმა სპარსეთთან კავკასიისათვის ლაშქრობის დროს. პეტრე დიდს გათვალისწინებული ჰქონდა კავკასიის იქით მდებარე პოლიტიკურათ და კულტურულად უფრო ძლიერი საქართველოს როლიც. აქედან წარმოსდგა პეტრე დიდის საქართველოსთან შეთანხმება სპარსეთთან ლაშქრობის დროს.

ოსმალეთსა და სპარსეთს კარგათ ესმოდათ ამ დაახლოვების საფრთხე. შაჰ-ნადირი ოცნებობდა ამ საფრთხის თავიდან ასაცილებლად ოსმალეთისა და სპარსეთის საზღვრები მაჰმადიანთა სამფლობელო რკალით შეეერთებინა ჩრდილოეთ კავკასიით (ოსმალეთი, ყირიმი, ყაზარდო, ჩეჩნეთი, დაღესტანი, სპარსეთი) და ამგვარად ზღუდე აღემართნა რუსეთის წინააღმდეგ. საქართველოს კი უნდა უარ ეყო ჩრდილოეთისაკენ ორიენტაცია.

რუსეთის იმპერატორ-ქალს ეკატერინე მეორეს, რომელიც თითქმის იმავე წელს გამეფდი, რა წელსაც ერეკლე, – სრულებით წინააღმდეგი პროექტი ჰქონდა. ეს იყო პოტემკინთან და ზუბოვთან ერთად შეთხზული „საბერძნეთის პროექტი“, რომელიც გულისხმობდა ოსმალეთის იმპერიის დამხობას და მის ადგილზე ადრინდელ საქრისტიანო სახელმწიფოთა აღდგენას, ადრიატიკის ზღვიდან მოყოლებული ვიდრე კასპიის ზღვამდე... ამ საქრისტიანო სახელმწიფოებში ერთი უკვე

ექტის მიხედვით, საქართველო უნდა გაძლიერებულიყო, გაერთიანებულიყო და დაჰკავშირებოდა რუსეთს... ეს ის იდეა გახლავთ, რომელზედაც შემდეგ თავადი პლატონ ზუბოვი სწერდა მეფე ერეკლეს: ... „მოიხმარეთ რუსეთის ძლევამოსილება თქვენ სამეფოთა და ხალხთა დიდებისათვის, შეაერთეთ და განამტკიცეთ თქვენი სამეფო ხელმწიფება და განავრცელეთ თქვენი მფლობელობა ვიდრე არეზამდის და ოსმალეთის, ხონთქრის კარამდისო“. ¹⁾

ზუბოვის მოხსენებას თვით ეკატერინეს რეზოლიუცია აქვს: „ასე იყოს“.

ეგრე ეგებებოდა ერთი მეორეს ერეკლეს პანქართველიზმი და ეკატერინეს პანქრისტიანიზმი. ამიტომ დამკვიდრდა თბილისში იდეა რუსეთის პროტექტორატისა.

1768 წელს გამოცხადდა რუს-ოსმალის პირველი ომი და ერეკლე, ისე, როგორც იმერეთის მეფე სოლომონი, ეკატერინეს მოკავშირედ გაჰხდა იმ იმედით, რომ ხონთქარს ხელს ააღებინებდა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოზედ. რუსეთმა დამხმარე ჯარიც გამოგზავნა, მაგრამ ამ ჯარის უფროსის, ტოტლებენის გასაშტერებელმა მოქმედებამ აიძულა ეკატერინე უკანვე დაებრუნებია თავისი ჯარი. ეს 1772 წელში მოხდა.

1773 წელს კი მეფე ერეკლე და იმერეთის მეფე სოლომონ პირველი საკავშირო პირობასა ჰკრავენ, რომელშიაც, აღიარებენ რა რუსეთის უმღლეს მფარველობას, აღუთქვამენ ერთ-ერთს:

„ვინიცობა არის, რასაც დროს ჩვენს ქვეყანაში მტერი შემოვიდეს, ერთმანეთს მსწრაფლათ ჯარით მივეშველნეთ და ყოველისფრით, რაც კი შეიძლებოდეს, გავისარჯნეთ.

„როდესაც ჯარი ვისმე ჩენში ერთმანეთს სჭირდეს და რომელმანც მეპატრონემ ჯარი შესაწევნელათ ერთმანეთს სთხოვოს, იმ დროს ვისიც ქვეყანა იყოს, იმ ქვეყნის მეპატრონემ იმ ჯარს სურსათი მისცეს და გააძლებინოს.

¹⁾ პროფ. ცაგარელი. გრამოტები და სხვა საისტორიო დოკუმენტები ტ. მეორე, ნაწ. 2/ ფურცელი 142.

„ვინიცობა არის, ჩვენსავე ქვეყანაში შფოთი აღიძრას, ვისგანაც უნდა იყოს, მაშინვე ერთმანეთს მივეშველნეთ და,

რითაც კი შეიძლებოდა, ისე დავაწყნაროთ, თუგინდა ჩვენი ძმაცა და შვილიც იყოს, თუ უსამართლოდ იყოს, ისინიც დავაწყნაროთ და ავად მოვეპყრათ, ამისთვის, რომ ის უბედურება ამ ქვეყნისგან ამოიგდოს და აღარ მოძრაობდესო“... 2)

ეს საკავშირო პირობა პირველი იურიდიული აქტი იყო მეფე ერეკლეს გამაერთიანებელ პოლიტიკისა; ფაქტიურად კი ამერ-იმერნი დიდი ხნის გაერთიანებულნი იყვნენ საქართველოს დასაცავად ბრძოლის ველზედ ერთად დაქცეულ სისხლით... გასაჭირის დღეს იმერ-ამერნი თანაზიარნი იყვნენ. იმერლებმა ხრესილის ომი რომ მოიგეს, 1753 წელს ქართლელეზი ეხმარებოდნენ... იმერნიც იბრძოდნენ მეფე ერეკლეს დროშის ქვეშ, ქართლ-კახეთს რომ შექისა და ავარის ხანები ესეოდნენ დაღისტნის ჯარებით... რუს-ოსმალის ომის დროსაც იმერელ-ქართლ-კახელნი ერთად ლაშქრობდნენ ახალციხეში... 1773 წლის საკავშირო აქტი (ამავე წელსვე დააარსა „მორიგი ლაშქარი“ მეფე ერეკლემ) მტკიცედ ამკვიდრებდა თვით ცხოვრებისაგან გამობრძმედილ იდეას – მეფე ერეკლეს სუვერენიტეტს მთელ ამერ-იმერ საქართველოზედ...

მაგრამ კუჩუქ-კაინარჯის ზავყოფის ტრაქტატმა, რომლითაც 1774 წელს დასრულდა რუსეთ-ოსმალეთის ომი, კვლავ გააჯანჯლა საქმე... კაინარჯის აქტი არას ამზობს აღმოსავლეთ საქართველოზედ, რომელზედაც ოსმალეთს არასოდეს ხელი არა ჰქონია... სამაგიეროდ, 23 არტიკულით რუსეთი დასავლეთ საქართველოს status quo ante-ს აღიარებს, სცნობს ოსმალეთის წინანდელ სუვერენობას და აღუთქვამს, – რუსეთი აწი აღარ გაერევა იმერეთ-სამეგრელოს საქმეებშიო... ოსმალეთი თავის მხრივ პირდება, ქართველებს არ შევავიწროვებ... ასე რომ იმერეთის შეერთების მთავარ დაბრკოლებას არც 1768-1774 წ. ომით მოელო ბოლო...

2) ნახეთ პროფ. ა. ცაგარლის ხსენებულ შრომის 95 ფურცელი.

შეწუხებულმა ერეკლემ ორიენტაციის შეცვლაც კი დააპირა... მან მოიწადინა ევროპის წესით გაწვრთნილ მწყობრ ლაშქრის შექმნა და სახსრისა და ინსტრუქტორებისათვის ევროპის ხელმწიფეთ მიჰმართა თხოვნით 1782 წელს. კერძოდ ავსტრიის იმპერატორ იოსებ II-დმი მირთმეულ სიგელში მეფე ერეკლე სწერდა: „... ერი ჩვენი მცირე რიცხოანი არის, მაგრამ რეგულიარული ლაშქარი რომ გვყავდეს, ჩვენზე აღმატებულ მტერსაც გავუმკლავდებით და არც არავინ გაგვიბედავს წინა-

აღმდეგობასო...³⁾ მაგრამ, „ქვეყნის პოლიტიკას, ადამიანის სურვილი კი არა, ამ ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობა სჭედს...⁴⁾“ მაშინდელი ავსტრიის რეფორმატორი, ეკატერინე II-ს მეგობარი იმპერატორი, არ ცნობდა ახლანდელ Drang nach Osten-ის პოლიტიკას... საქართველოს პოლიტიკას კი მაშინდელი სახელმწიფრო ვითარება სჭედდა: დასავლეთ ევროპის კარი, შავი ზღვა, დაკეტილი იყო, სამხრეთით საშიშარ ოსმალეთ-სპარსეთის სახელმწიფონი ეკრვენ საქართველოს, აღმოსავლეთით ლეკები ჭირვეულობდნენ, ჩრდილოეთით რუსეთის იმპერია მოიწეოდა... მართლაც რომ, რაც უნდა ეწრიალა საქართველოს, რუსეთთან დაკავშირებას მაინც ვერ ასცდებოდა... ერეკლეს ამ გზას დაადგა... ევროპაში ელჩობამ მხოლოდ დააჩქარა ეს საქმე. ვენის დიპლომატიის პატივის მცემელი ეკატერინე დაფიქრიანდა ავსტრიელთა მიერ ქართულ საქმეში ჩარევის უსიამოვნო შედეგებით, ხელად ყურად ილო მეფე ერეკლეს სურვილი რუსეთთან დაკავშირებისა და 1783 წელს, სწორედ ყირიმის შემოერთების წელსვე შეეკრა პირობით ერეკლეს...

³⁾ იხ. ნაჩვენებ წიგნის 15-16 ფურცელი.

⁴⁾ ნიკო ნიკოლაძის ნაწერიდან.

თავი მეორე.

რუსეთის პროტექტორატი.

საქართველოს და რუსეთს ხელშეკრულობა 1783 წლისა, როგორც აქტი, დაწერილი ორივე სახელმწიფოს უფლება მოსილ წარმომადგენელთა მიერ, სრულებით აკმაყოფილებს საპროტექტორატო ტრაქტატის პირობებს.

ნათქვამია, protection non involvit subiectionem... და არც საქართველოს დაუკარგავს თავისი სახელმწიფოებრივობა რუსეთთან შეერთების შემდეგ.

როგორც პროფესორი ბარონი ე. ნოლდე ამბობს: „დადასტურებულია შესაძლებლობა რუსეთთან სხვა სახელმწიფოთა სამუდამო კავშირით შეერთებისა, ზოგჯერ ამ სახელმწიფოთა დამოკიდებულებით, მაგრამ ისე, რომ სახელმწიფოებრივი არსებობა მოკავშირისა დაცული იქმნეს...

რუსის პროტექტორატის ქვეშ მოქცეულ საქართვე-

ლოს, განაგრძობს ბარონი ნოლდე, სრულებითაც არ დაუ-
კარგავს თავისი სახელმწიფოებრივობა. ასეთივე აზრისაა ბრიუ-
სელის უნვერსიტეტის საერთაშორისო უფლებებთა პროფესო-
რი ერნესტ ნისი. იგი ამბობს: Un traité fut conclu, le 24
Juillet 1783, entre l'imperatrice et le roi Héraclius II.
C'était un traité d'amitié et d'alliance ou se trouvaient
les formules les plus expressives du respect, que le
gouvernement russe prétendait manifester pour les
droits des Géorgiens...

12

1783 წ. ტრაქტატით საქართველო აღიარებს რუსეთის პრო-
ტექტორატს, ისეთს პროტექტორატს, რომლითაც ისე აცდენდა
ერეკლეს სპარსეთი... სამაგიეროდ, რუსეთი სავსებით იზიარ-
ებს გაერთიანებულ, მთლიან საქართველოს იდეას, იმ იდეას,
ერეკლეს პოლიტიკას მუდამ ჟამს სულს რომ უდგამდა...

1783 წლის აქტის უფლებრივი ნორმები მარტო ქართლ-
კახეთს კი არა, მთელ ისტორიულ-ბუნებრივ საქართველოს
გარემოცავენ... ტრაქტატის შესავალში ერეკლე მეფის ტი-
ტლო ასეა ჩაწერილი: „მემკვიდრე ხელმწიფე და მფლობელი
ირაკლი მეორე... მეფე ქართლისა, მეფე კახეთისა, მემკვიდრე
მფლობელი სამცხე-საათაბაგოსი, მთავარი ყაზახისა, მთავარი
ბორჩალოსი, მთავარი შამშადილისა, მთავარი კაკისა, მთავა-
რი შექისა და მთავარი შირვანისა, მფლობელი და მბრძანებე-
ლი განჯისა და ერევნისაო“... 4) ტრაქტატის მეორე არტი-
კული აძლევს: „თავსდებობასა თვისსა მთლად დაცვასა აწინ-
დელთა სამფლობელოთა მისისასა უგ-სა მეფისა ირაკლე თე-
იმურაზოვიჩისათა და წინადასდებს განვრცელებასა თავსმდებო-
ბისასა გვარსა ზედა სამფლობელოისა, რომელიცა წარმდინარე-
ობასა შინა დროთასა გარემოებითა და განრჩევითითა ხატიითა
შესაბამათ სამფლობელოისა მისისა იპოვებიან, პოვნილნი
იგი სამფლობელოისა მისისა მიმართ დაიმტკიცებიანო...“ 4)
ტრაქტატის მეოთხე სეპარატი ცალკე არტიკულით ეკა-
ტერინე აღსთქვამს... „იხმაროსმცა ყოველი შემძლეებელობაი
მეცადინეობისა ღონით საჭურველისათა, ხოლო დროსა
მშვიდობისასა დაზავებისა მიერ, უკუმოქცევისათვის ქვეყნისა
და ადგილთა მტერთათვის მათთაგან ქონებულთა და ძველად-
ვე სამეფოისა მიმართ ქართლისა და კახეთისა შერაცხილთა –
ესენი უკვე დაჰშთებიან სამფლობელოდ მუნებურთა მეფეთა
საფუძველსა ზედა თქმულსა ჰაზრთასა, რომელნიცა ითქვენენ
მფარველობისათვის“...) დასასრულ, სეპარატის პირველი
არტიკულით „აღიძრავს დიდებულობა მისი მისისა უგანათლე-

4) ნახეთ პროფ. ა. ცაგარელის „გრამოტების“ მეორე ტომის 76 ნომერი დოკუმენტი.

13

ბულებსადმი მეფისა ქართლისა და კახეთისა ირაკლი თეიმურაზ-
ზოვიჩისა მიცემად მეგობრისა და კეთილის თანხმობისა უგანათლ-ისა მიმართ იმერთასა სოლომონისა განწყობისათვის ყოვლისა მის, რაიცაღა შესაძლებელ არს ოდენ ღონიერყოფად... აღსთქვამს იმპერატორთა სიტყვითა თვისითა ბრათუ ოდენ შეწყენად მეცადინეობითა თვისითა ყოფისათვის ესოდენ სასარგებლოისა ამის საქმისა, არამედ ამას ესე ვითარსაზედა მშვიდობასა და თანხმობასა მისცემს თვისსა თავსმდებობისაო... 4)

ამგვარად, 1783 წლის აქტი ერთის მხრივ აღიარებს ქართლ-კახეთის უფლებას ძველად ქართულ სამეფოს გვირგვინის კუთვნილ ქვეყანაზედ; და ამ ქვეყანაში, ტიტლოში ნახსენებ სამცხე-სათაბაგოს გარდ, ხომ მთელა იმერეთი და მთელი ოსმალეთის საქართველო უნდა იგულისხმებოდეს. მეორეს მხრით, რუსეთი პირდაპირ ამტკიცებს ქართლ-კახეთსა და იმერეთს შორის თანხმობა-ერთობას და ამით სრულებით თუ არ უარყოფს, მეტად ასუსტებს მაინც კუჩუქ-კაინარჯის აქტის 23 მუხლის ძალას...

1783 წლის ტრაქტატით ზურგ-გამაგრებულ ერეკლეს ხელ ახლად ეძლევა ლიხის მთის იქით აქტიურ პოლიტიკის სახსარი... 1784 წელს გახსნილ დარიალის კარით მოვიდა ქართლ-კახეთის შესაწევარი რუსის ჯარი... მეფე ერეკლეს განკარგულებაში მყოფი ორი ბატალიონი შტიკი შესაფერ შთაბეჭდილებას ახდენს ოსმალეთში და სპარსეთში... ახალციხის და აზრუმის ფაშები და თვით ალა-მამად ხანი შუამდგომლობენ ერეკლეს წინაშე რუსეთის წყალობას გვაზიარეო... ინდოელი სომხები მილიონების წკრიალით ცდილობენ ერეკლეს მოხიბლვას და სომხეთის სამეფოს აღდგენასა სთხოვენ, თუნდაც ქართლის გვირგვინით. . . სოლომონისა, დადიანისა და გურიელის თვალი მიპყრობილია ერეკლეს წარმატებისაკენ და მთელი იმერეთი ისე შეჰყურებს ქართლ-კახეთის მეფეს, როგორც მთელ საქართველოს მხსნელ ეროვნულ მხედართ-მთავარს.

4) ნახეთ პროფ. ა. ცაგარელის „გრამოტების“ მეორე ტომის 76 ნომერი დოკუმენტი.

14

მაგრამ 1787 წელს რუსეთ-ოსმალეთს შუა ახალი ომი იწყება. ტოტლებენის კამპანიით გულგატე-

ხილი ეკატერინე საქართველოში მდგარ ჯარს უკანვე აბრუნებს რუსეთში... ნაგვიანებათ გაფრთხილებული ერეკლე ძლივს ასწრებს ახალციხის ფაშასთან და შემდეგ თვით ხონ-თქართან მორიგებას, რომლის ძალით რუსეთ-ოსმალეთის მეორე ომის დროს ქართველები და ოსმალები არას ერჩიან ერთმანეთს... ახალი საზავო ტრაქტატის მოიმედე ერეკლე მოლაპარაკებას ჰმართავს იმერეთთან და, როგორც მთელი საქართველოს და რუსეთის შუამდგომელი, წინადადებას აძლევს ეკატერინეს – დაზ.ქვების ტრაქტატში საქართველო არ გამოსტოვოთ და, 1783 წლის ხელშეკრულების თანახმად სამცხე-საათაბაგო ქართლ-კახეთს, აჭარა და მთელი მისი მხარე (ე. ი. ჭანეთიც.. გ. ვ.) კი იმერეთს არგუნეთო..⁵⁾

იმერეთის საქმეები ამ დროს მეტად არეული იყო. სოლომონ პირველი გარდაიცვალა უშვილოდ. დაობლებულ ტახტის კანონიერ მემკვიდრედ ჯერ კიდევ მეფის საცოცხლეშივე იყო გამოცხადებული ერეკლეს და დარეჯანის შვილის შვილი, დავით არჩილის ძე. მაგრამ სოლომონის გარდაცვალების წელს, 1782-ში, დავითი მხოლოდ თორმეტის წლისა იყო და დიდებულებმა ის კი არა, სოლომონის ბიძაშვილი, სრულ ჰასაკოვანი დავით გიორგის ძე გაამეფეს. ერეკლე პირველად არ გამოჰქომაგებია თავის შვილის შვილს, რადგან მაშინ 1783 წ. ტრაქტატი არ იყო კიდევ დადებული და ისე კი ვერ ჰხედავდა კუჩუქ-კაინარჯით ოსმალეთის საპროტექტორატოს შეხებას. როდესაც კი 1783 წ. ტრაქტატი შეიკრა, მაშინ დავით გიორგის ძე უკვე გამეფებული იყო... მაგრამ ამ დროს მისი საკუთარი ქვეშევრდომნი აიშალნენ, მცირე წლოვანი დავით არჩილის ძეც წამოიზარდა და იმერეთი ტახტის მამიებელთა საწეწავი გახდა... აბეზარს მოსულს ხალხში თანდათან განმტკიცდა აზრი ქართლ-კახეთის და იმერეთის ერთ სამეფოდ შეერთებისა. ეს აზრი გურიისა და ოდიშის მთავრებმაც მოიწონეს... თბილისში ჩამოვიდნენ დელეგატებად არჩეულნი

⁵⁾ ა. ცაგარელი. იქვე. ფ. 66.

ეპისკოპოსნი, სარდალი, სახლო-უხუცესი, ფიცის კაცნი და სთხოვეს ერეკლეს: – „ინებოს და შეიერთოს თვისად სამეფოდ იმერეთი, ვითარცა იყო ერთმთავრობის დროსაო“. ⁶⁾ ერთად ერთ პირობად იმას სთხოვდნენ ერეკლეს, – წელიწადი ორ საყოფელ დროთ გაჰხადეთ, ხან თბილისს ბრძანდებოდეთ და ხან ქუთაისსაო. ერეკლემ სახელმწიფო თათბირის დანიშვნა ბრძანა. ჩვეულებისამებრ, ვერ შესთანხმდნენ. დაბოლოს თვით ერეკლემ ასე გადასწყვიტა: „თხოვნას ამას ვერ მივიღებ;

მტერი მადგას კარსა, დესპანხო, წარვედით და იმერთა გამო-
უცხადეთ, რომ დავსვამ იმერეთის ტახტზედ შვილის შვილსა
ჩემსა და ესრეთის კავშირით თავით თვისით იქნება ერთობა
იმერეთისა ქართლისა თანაო“.

მართლაც, როგორ შეეძლო ერეკლეს იმერეთის სამეფოს
სრული გაუქმება, შემოერთება და ამით ოსმალეთის უფლება-
თა დარღვევა, როდესაც თვით მაშინდელი რუს-ოსმალის ომი
ჯერ კიდევ არ დასრულებულიყო და რუსეთის ბატალიონები
კი კავკასიის იქით ისვენებდნენ... მაგრამ ერეკლემ მაინც გა-
მოიყენა ხელსაყრელი გარემოება და ერთი დიდი ქვა ჩაუდო
იმერეთ-ამერეთის ერთიანობის საძირკველს. მან თავის შვილის-
შვილს ქართლ-კახელთ ლაშქარი მიაშველა, გაამეფა იგი სო-
ლომონ მეორის სახელის დარქმევით, დაუნათესავა და შეარი-
გა გრიგოლ დადიანს და ორივეს გურიელთან ერთად, რო-
გორც ვასალებს, დაადებინა „ივერიელთა მეფეთა და მთავარ-
თაგან“ 1790 წელს თბილისში დამტკიცებული საკავშირო
ტრაქტატი, რომელიც საქართველოს სახელმწიფო და საე-
როვნო პოლიტიკის ერთ უბრწყინვალეს ძეგლათ უნდა იყოს
მიჩნეული...

6) იხილეთ პლ. იოსელიანის „ცხოვრება“, ფურც. 18-21.

თავი მესამე.

საქართველოს გაერთიანება.

1790 წლის საკავშირო ტრაქტატის მკაფიო და მკვეთრი
ენა იმას მეტყველებს, რომ ერთის სისხლით, ერთის ენით და
ერთის რწმენით შეკრული საქართველოს სამეფონი
და სამთავრონი ერთხმად აღიარებენ მეფე ერეკლეს გა-
ერთიანებულ ზემო და ქვემო ივერიის „საზოგადო მამად“ –
სუვერენად, რომელიც არის ერთად ერთი „მწადნელი მოყვა-
ნებად მფარველობათა უავლუსტოესისა კარისა“, ე. ი. (რუ-
სეთისა) „ვითარცა მხოლოდ მას აქვნდეს შეკრულებაო“....⁴⁾

მართალია 1790 წლის აქტი რთულ სულიერ პროცესთა
გარდმოცემაა; ისიც მართალია, რომ ამ აქტის იურიდიული
ტერმინები არაა ზიარი ევროპის კონგრესთა რედაქციით შე-
დგენილ საერთაშორისო ტრაქტატებისა, მაგრამ, თუ აქტის
სიტყვების მაგიერ, მის აზრს გავყვებით bona fide კონტექსტის

4) 1790 წლის აქტი თითქმის უცნობია ქართველთა
საპოლიტიკო მწერლობისათვის... თვით სპეციალისტებში

მხოლოდ პროფ. ალ. ცაგარელს, ა. ხელთუფლიშვილს, ს. გორგაძეს და განსვენებულ ალ. ხახანაშვილს აქვთ აღნიშნული ეს ტრაქტატი, ისიც უკომენტარიოთ... ბ-ნ ზურ. ავალიშვილის მონოგრაფიაში სრულებით არ არის ნახსენები 1790 წ. აქტი...

1790 წლის ტრაქტატი რომ მეფე ერეკლეს პოლიტიკის დედა-აზრს დოკუმენტობს: რუსეთის პროტექტორატით მთელი საქართველოს გაერთიანებას და დამოკიდებულებას, – ამას შარწინწინ ვსწერდი ჟურნალ „Національ. Проблем“-ში – N 1; 1915 წ.

17

კანონსაც ყურად ვიღებთ, – მაშინ უნდა აღვიაროთ, რომ 1790 წლის საკავშირო ტრაქტატი იმდაგვარივე ნაკვთია საერთაშორისო უფლების ნორმით შერთულ სახელმწიფოსი, (Staatenbund), როგორც იყო, მაგალითად, გერმანიის კავშირი 1815-იდან 1866 წლამდე... იმერეთ-სამეგრელო-გურიის მეფე-მთავარნი სწორეთ მით იღებენ ხელს თავიანთ სრულ სუვერენობაზე, მეფე ერეკლეს რომ ანდობენ თავიანთ საგარეო პოლიტიკას, სახელდობრ, რუსეთის პროტექტორატის შექმნას. ამიტომაც არის, რომ „ზემო და ქვემო ივერიის“ მეფე-მთავარნი ერთ-ერთშორის კი არა სწერენ ერთს საკავშირო ტრაქტატს, არამედ იმერეთ-გურია-ოდიშის მეფე-მთავარნი, სამივე ცალცალკე დაწერილ პირობით ეკვრიან მეფე ერეკლეს... ამგვარი აქტი ჰოპენცოლერნისებურ ტრადიციას მოგვაგონებს... კიდევ უფრო შორს სჭვრეტდა ვიცე-კანცლერი, სოლომონ ლეონიძე, რომელიც, პლატონ იოსელიანის თქმით, მრავლად დაშვრა, რათა მოეყვანა ერთობასა მტკიცესა ერთ ნათესაობა ქართველთა – მეცადინეობდა შინა კავშირითა გაეუქმებინა გარე კავშირიო“... მაგრამ ქართლ-კახეთს არ დასცალდა ქართულ პრუსიის როლის აღსრულება...

1790 წლის ოთხად დაწერილნი პირობანი, ხელმოწერილნი და ბეჭედ დასმულნი მეფეთა და მთავართა, მღვდელ-მთავართა და მოხელეთა მიერ, გამოაცხადეს ყოველგან... ასლი იმპერატრიცა ეკატერინე მეორეს წარუდგინეს საცნობლად, როგორც ამას მოითხოვს საერთაშორისო აქტების წარმოება... რუსეთს პროტესტი არ განუცხადებია და ამითვე დაადასტურა 1790 წლის აქტი...

გავიდა ერთი წელიწადი და 1791 წელს რუსეთ-ოსმალეთის მეორე ომიც დასრულდა; რადგან ომის დაწყების ერთ-ერთ მიზეზად რუსეთმა 1787 წელს ის გამოაცხადა, რომ ოსმალეთი, მიუხედავად 1783 წლის რუსეთ-საქართველოს საკავშირო ხელშეკრულობისა, მაინც დავიდარაბობს და სულ თანის პროტექტორატსაც კი ურჩევს ქართლ-კახეთსო, – ამის-

თვის ქ. იასში რომ ზავყოფის ტრაქტატი დაიწერა, აქ – საქართველოც შეიტანეს; ამ ტრაქტატის მე-V მუხლით ოსმალეთი პირობათ

18

სდებს, საგანგებო ფირმანს გამოვცემ, რომ ახალციხის ფაშამ ქართლ-კახეთს თავი დაანებოსო...

გავიდა ორი წელი და 1793 წელს მეფე ერეკლე, თანახმად „ივერიელ მეფეთა და მთავართა დაკავშირებითი ტრაქტატისა, შუამდგომლობს ეკატერინეს წინაშე: – განავრცეთ რუსეთის პროტექტორატი მთელ საქართველოზედო:

„ადრიდგანვე უმაღლესი კარი უდიდ-სა თქვენისა ყოვლითა წერილითა და პირითა ელჩითათა ნიადაგ ვალდებულ გვყოფდა ამასზედა, რათამცა შეერთებულ ვიქმნეთ ჩვენ, მეფენი ყოვლისა ივერიისანი, რომლისათვისაც საუკუნოთა ამით ტრაქტატითა შეერთებულა იქმნა თანახმობა ჩვენ, მეფეთა და მთავართა ქართლისა, კახეთისა, იმერთა, ოდიშისა და გურიისათა, ესრეთ მტკიცედ, ვითარ ესე ცხად არს ტრაქტატსა ამას შინა ერთგვარად შეერთებისა ჩვენისასა ამიერიდგან... ვითხოვთ, რათა არა განყოფილ იქმნას საუკუნოდ ერნი ქართლისა, კახეთისა, იმერთა, ოდიშისა და გურიისა რუსთა იმპერიასა ზედა მოწერითა, და რათა მთელი ივერია იყოს მიწერილ იმპერიასა ზედა რუსეთისა ტრაქტატისა ამის ჩვენისაებრ მფარველობითა თქვენისა უავგუსტესისა კარისათა, და თუ ვითარ და რომლითა ღონითა იქმნების ესე, მოვანდობთ ყოველთა ქრისტიანეთა ზედა დედობრივსა კეთილ მზრუნველობასა უდიდებულესობისა თქვენისასა...

მეფე ქართლისა, კახეთისა და სხვათა ერეკლე.

მეფე სრულიად იმერეთისა და სხვათა სოლომონ.

მთავარი ოდიშისა და სხვათა გრიგოლ.

მთავარი გურიისა ვახტანგ.

მაგრამ მოხუცი ეკატერინეს ყური და თვალი დასავლეთისაკენ იყო მიპყრობილი... რევოლიუციით დამთვრალი საფრანგეთი მეფე ლიუდოვიკს თავსა სჭრიდა საგანგებოდ გაკეთებულ მანქანით... იმას წინად გაგლეჯილ პოლონეთში კოსციუშკოს შურისძიება მზადდებოდა.

საქართველოს კი ამ დროს საჭურისი ალა-მაჰმად-შაჰის უღვთო და უწყალო შურისგება ევლინებოდა... მას მერე, რაც ერეკლე რუსეთს დაუახლოვდა, სპარსეთი გადაემტერა საქარ-

19

თველოს... მანამ ირანის ტახტი შერყეული იყო, ერეკლეს შეხებას ვერვინ ჰბედავდა; მაგრამ, როგორც კი ამ ტახტზე

მჭლე ალა-მაჰმადი ავიდა, მაშინვე გარდასწყდა, ცეცხლითა და მახვილით დამკვიდრებულიყო საქართველოში ის სპარსული პროტექტორატი რომელიც სპარსულმა დიპლომატიამ ვერ იქნა, ვერ შეიძინა... აი, რას წერდა ალა-მაჰმად-ხანი ერეკლეს: – „რუსეთის საქმე და ცხოვრება ყოველ ჟამს ვაჭრობა ბაგრასტისა და მაუდის სყიდვა არის, არას დროს იმათგან ხრმლისა, შუბისა და ომის იარაღის მოხმარება არას კაცს არ უნახავს. გაბედეს და ჩვენის ქვეყნების საზღვარში შემოვიდნენ, – ამათი გარდახდევინება და ამოწყვეტა ჩვენს მაღალ გონებაში გამოვისახეთ და ჩვენი ბედნიერი დროშები აქეთს მხარეს გამოემართა. იმ რუსებმა რომ გაიგონეს თავიანთის სამაგლის ადგილებისაკენ დაბრუნდნენ... 4)

ამაოდ უხმობდა ერეკლე თავის სუვერენს – რუსეთს...

– „ხომ იცით, რომ ქართლი და იმერეთი სულ ერთია... ღმერთმა ნუ ინებოს, რომ ქართლი ალა-მაჰმადმა ხელში ჩაიგდოსო...“ 5) – ასე სწერდა სოლომონ II-ც გეორგიევსკში მყოფ გუდოვიჩს... პეტერბურგი კი ამ დროს გუდოვიჩს იმას ურჩევდა, სოლომონი არ წააქეზო ერეკლეს შესაწევად, თორემ სტამბოლს არ იამებო... თვით რუსებმა მეტად დააყოვნეს კავკასიის აქეთ გადმოსვლა... ვინ იცის, იქნებ გუდოვიჩებსაც „უქართველო საქართველო“ უფრო მოსდიოდათ თვალში?..

არ დააყოვნა საკავშირო ტრაქტატით შეფიცულმა ქვემო ივერიამ... მეფე სოლომონი 5000 იმერელ მოლაშქრეთი, სარდალ ზურაბ წერეთლითურთ ჩამოვიდა ქართლში და გაკვეყვა სპარსელთა დასახვედრად ერევნისკენ წასულ ერეკლეს.

5) ნახეთ ა. ცაგარელის „გრამოტები“ ტ. II. ნ. 1. ფ. 134.

6) იქვე წ. 2. ფ. 99.

იქიდან ორივე ერთად გამობრუნდნენ ჯარის სიმცირის გამო, გამარჯვების უიმედონი... 1795 წელს თფილისი შაჰის რისხვას შეეწირა... მხოლოდ მაშინ, როდესაც დედაქალაქს ქუჩები და ბანდები მოირწყვნენ ქართველთა სისხლით, დაიძრა ყუბანით რუსების ბატალიონები. და დაიწყო რუსეთისა და სპარსეთის ომი – pro Jveria...

ვალერიან ზუბოვის წინამძღოლობით, ქართველთა დახმარებით რუსის ზარბაზნებმა და შტიკებმა დაიპყრო საქართველოს მტერ-მეზობელი დერბენდი, შამახა, განჯა... მაგრამ მეზობელთა პოლიტიკურ საფლავებში საქართველოც ჩაიფლო... გენერალ კუროპატკინის თქმით, რუსეთმა საქართველოს გარემო მდებარე სახანოები რომ დაიპყრო, თავის ნებით შეერთებული საპროტექტორატო საქართველო იარაღით შემოერთებულ სამთავროებში

მოემწყვდა და, ბოლოს, სამხედრო დამხმარე კუპაცია ანექსიად გადაიქცა... მეფე ერეკლემ ვერ მიაღწია ამ ომის ბოლომდის. 1796 წელს გარდაიცვალა იგი, ოთხმოცდა ხუთის წლისა და ოთხმოცზე მეტი ბრძოლის ზიარი გარდატეხილი კვერთხებით მიასვენეს მეფის ცხედარი სახლთუხუცესებმა თელავიდან მცხეთაში... ორის წლის შემდეგ, 1798 წელს, იმპერატრიცა ეკატერინეც გარდაიცვალა... ისე მოკვდნენ სუვერენი და ვასსალი, რომ ერთმანეთი არ უნახავთ, თუმცა მეფე ერეკლე მიწვეული იყო ყირიმში ეკატერინეს მოგზაურობის დროს.

ერეკლეს მემკვიდრედ სწეული გიორგი გახდა. თანახმად 1783 წლის ხელშეკრულობისა მან მიმართა რუსეთის ახალს იმპერატორს პავლეს ინვესტიტურისა და სამეფო ნიშნებისათვის. ამავე დროს დაიწყო მოლაპარაკება ტრაქტატის გადსინჯვა-შევესებაზე, რაიც ორივე მხრის შეთანხმებით ნება დართული იყო ხელშეკრულობის მეთორმეტე მუხლით. მაგრამ ტრაქტატის ახალი პროექტი, ეგრედ წოდებული „კუნკტები“, პროექტადვე დარჩა, რადგან მეფე გიორგი მოლაპარაკების დასრულებამდე გარდაიცვალა. იმპერატორმა პავლემ კი წინააღმდეგ 1783 წ. ტრაქტატისა გადასწყვიტა პირდაპირ „შემოერთებინა“ საქართველო და რუსეთის გუბერნიად ექცია იგი.

21

1801 წლის იანვრის 18 პეტერბურგში გამოცხადდა საქართველოს რუსეთთან შეერთების მანიფესტი. თფილისში ეს მანიფესტი ქართველთა ამბოხების შიშით მხოლოდ ერთის წლის შემდეგ გამოაცხადეს. მაშინაც კრებაზე მოწვეულ თავად-აზნაურობას, სამღვდელოებას და წარჩინებულ მოქალაქეთ გენერალი კნორინგის რუსის ჯარი ერთყა გარს და ძალას ატანდა ხალხს, რუსეთის მეფის ერთგულების ფიცი მიეღო.

ასე, მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში, ევროპის ეროვნულ სახელმწიფოთა აღდგენის წინ მოტრიალდა ერთი ბორბალთაგანი საქართველოს სახელმწიფოებრივობის ბედის ღერძისა.

იმერეთმა იკისრა ვითომც საქართველოს სახელმწიფოებრივობის აღდგენა და განგრძობა, მაგრამ სამხედრო და საფინანსო მძიმე ტვირთი ვერ აიტანა, მოსტყდა და ერეკლე მეფისაგან ნაჩვენებ გზას მიჰყვა.

რუსეთმა საქართველოს მიმართ უკრაინის „შემოერთების“ ისტორია განიმეორა, იმ უკრაინისა, რომელიც აგრედვე ხელშეკრულობით დაენდო რუსეთს.

რუსეთის მიერ საქართველოს „შემოერთება“ ნამდვილი ანექსია იყო პატარა სახელმწიფოსი ძლიერი პროტექტორის

მიერ. ამ ანექსიის წინააღმდეგ თავის დროზე პროტესტი განაცხადეს ევროპის სახელმწიფოებმა, როგორც საფრანგეთმა, ისე ინგლისმა: 1807 წელს თავის ელჩის გარდანის პირით ნაპოლეონი სპარსეთთან დაკავშირებას ცდილობდა რუსეთის წინააღმდეგ; სამაგიეროდ ნაპოლეონი იმას ჰპირდებოდა სპარსეთს, რუსეთს საქართველოს საზღვრებიდან გავაძევებო. ამასვე შეჰპირდა სპარსეთის შაჰს საფრანგეთის მეტოქე ინგლისი, თავის ნიჭიერი დიპლომატის, მალკოლმის პირით... მაგრამ ნაპოლეონის ომებმა ისე მოჰღალეს ევროპა, რომ რუსეთმა შესძლო საქართველოს ანექსიის შენარჩუნება.

ევროპა მაინც ვერ შეურიგდა ბოლომდის საქართველოსა და „კავკასიის“ ანექსიას. მაგალითად, როცა 1835 წელს რუსებმა სოხუმში სამხედრო იარაღით მიმავალი ინგლისური გემი „Vixen“-ი დააკავეს, ინგლისმა კინაღამ ომი გამოუცხადა რუს-

22

სეთს: ცნობილი პალმერსტონი დაჟინებით ამტკიცებდა, კავკასია რუსეთის კანონიერი სამფლობელო არ არის და რუსებს უფლება არ აქვთ მისი მართვა გამგეობისაო *). ამ პროტესტების გამომდინარე არის ის ფაქტი, რომ არც პარიზისა და არც ბერლინის ტრაქტატით კანონიერი მფლობელობა რუსეთისა საქართველოში აღიარებული არ არის.

ამიტომ არის რომ საერთაშორისო უფლების მცოდნე პირები, მაგალითად პროფესორი ერნესტისი ასე ახასიათებენ რუსეთის ბატონობას საქართველოში.

La domination du gouvernement russe en Géorgie est injuste dans son principe et dans ses origines historiques; elle est base sur la fraude; pendant, tout un siècle elle s'est exercée d'une manière cruelle et tyrannique.

Les Géorgiens sont un état de révolte legitime.

*) Ф. Мартенсъ, Россія и Англія... (Вѣстникъ Европы. 1898 II.)

დასკვნა.

ისტორია სასამართლო კი არა, მხოლოდ პოლიტიკის აკადემია არის. საქართველოს ისტორიული განგების ხელი სწორედ იმით სჩანს, რომ ერეკლე მეფის პოლიტიკის დედა-აზრი – რუსეთის პროტექტორატით საქართველოს გაერთიანება მაინც განხორციელდა... ერეკლეს მემკვიდრე გიორგიც იმას სასოებდა, რომ რუსთა მთავრობით განმტკიცდეს მშვიდობა, დაეცხროს მტერი შინა და გარე, მოვიძიოთ საზღვარი ძველი, განახლდეს ვაჭრობითი ერთობა, ვითარცა ძველად ეგვიპტესა და ბაღდადისა, სამარყანისა და ინდოეთისა, აყვავდეს სწავლა და ხელოვნება და ესრეთ სიმდიდრესა, ერთა სიმრავლესა და ქართველთა თემთა და ტომთა ერთობითა განახლდეს ვითარცა ორბისა სიჭაბუკეო!!...“

ყოველივე ეს აღსრულდა; პლატონ იოსელიანის სიტყვებით: „განგებამან ღვთისამან ჰქმნა ის, რომ რუსთა ძალით დამშვიდდნენ მთისა მცხოვრებნი, თემნი თვით ქართველთა სახელმწიფოსა დაგლეჯილნი და დანაწილებულნი გაუქმდნენ და მცხოვრებნი თემთა ამათ: იმერელნი, მეგრელნი, გურულნი, სვანნი და სამცხენი შეიქმნენ და იწოდნენ ქართველებათო. განგება ღვთისა რუსთავე ძალითა მოიყვანს ერთობასა ქობულეთსა, აჭარასა და ლივანასა ჯერეთაც თურქთაგან პყრობილსაო – წინასწარიმეტყველა ჩვენმა მესიანისტმა... ესეც აღსრულდა...“

დღეს მთელი ისტორიული, ეთნოგრაფიული და ბუნებრივი, მთელი სამაჰმადიანო და საქრისტიანო საქართველო გაერთიანებულია ერთ სახელმწიფოებრივ საზღვრებში... დავით აღმაშენებლისა და თამარის შემდეგ, არასოდეს არ ყოფილა საქართველო ასე გამრავლებული, ასე გამდიდრებული და ასე გაერთიანებული

24

გრძნობით, აზრით და ნებით ასე ჭაბუკი... ჩვენს თვალწინ სრულდება დიდი ისტორიული ციკლოსი სპარსეთ-ოსმალეთ-რუსეთისა, საქართველოს ბედითი პოლიტიკას რომ სჭედდა მე-XV საუკუნედან დაწყებული, ვიდრე დღემდე.. ამ პოლიტიკაზე სწერდა ნიკო ნიკოლაძე: „სანამ ოსმალს და სპარსეთის ადგილს რომელიმე სხვა რასა ან სახელმწიფო არ დაიჭერს, საქართველოსთვის არავითარი სხვა პოლიტიკა არ არსებობს იმის გარდა, რომლითაც ხელმძღვანელობდნენ იძულებით საქართველოს უგონიერესი პატრონები: ალექსანდრე კახელი, ალექსანდრე იმერელი, ვახტანგ კანონმდები, თიმურაზ მეორე, დიდი ერეკლეო.“

ამ ომის დროს მრავალი სახელმწიფო დაიშალა და მრავ-

ვალი ახლა სდგება მკვდრეთით...

თუ მოპირდაპირე კოალიციათა: გერმანეთ-ავსტრიისა და ინგლის-ამერიკის ბრძოლამ სპარსეთთან ერთად ოსმალეთიც დაშალა ანდა რუსეთიც და სხვა სახელწიფოებრივი ძალები დაგვიმეზობლდა, მაშინ „ქართლის ცხოვრების მიმართულება“ ორიენტაციაც შეიცვლება. მხოლოდ რა ორიენტისაკენაც არ უნდა გაიხედოს საქართველომ, ჩვენთვის არ შეიცვლება წინა-პართაგან ნაანდერძევი პოლიტიკა, რომლის დედააზრი მეფე ერეკლეს მიერ რუსეთთან დადებულ ტრაქტატით და ქართლ-კახეთ-იმერეთ-გურია-სამეგრელოს ხელშეკრულობით არის ნაკარნახევი: საქართველოს სახელმწიფოებრივი მთლიანობა, ძლიერი სახელმწიფოს კავშირით უზრუნველყოფილი.

თფილისი, 1918 წლის იანვრის 1.

დ ა მ ა ტ ე ბ ა ნ ი .

1783 წლის ტრაქტატი

**ქართლ-კახეთისა და რუსეთის შორის
დადგენილი. *).**

არა ერთგზის მიუერთმევიათ თხოვნა ტახტისადმი ყოვლისა რუსეთის თვითმპყობელთასა ჩვენთა, მეფესა ქართლისა და კახეთისათა; ხოლო მსგავსად მათსა ტახტისადმი აწ ბედნიერად მმეფობისა იმისის იმპერატორების დიდებულეებისა ეკატერინა მეორისა, იმპერატრიცასი და თვით-მპყრობელისა ყოვლისა რუსეთისა: მოსკოვისა და სხვ. (როგორც ქვემოთ არის ჩამოთვლილი), მივართვით უმდაბლესი თხოვნა ჩვენ, ი რ ა კ ლ ი მ ე ო რ ე მ ა ნ, მეფემან ქართლისა და მეფემან კახეთისა და სხვ. (როგორც ქვემოთ არის ჩამოთვლილი) მიღებისათვის ჩვენისა და მონაცვალეთა ჩვენთასა მფარველობასა ქვეშე იმისის იმპერატორების დიდებულეებისასა,

და აღსარებისათვის ჩვენ კერძო უზენაესისა ხელმწიფებისა მისისა და მენაცვლეთა რუსეთის საიმპერატორო ტახტისათა ქართლისა და კახეთისა მფლობელთა ზედა და უკანასკნელ მივიღევით იმისის იმპერატორების დიდებულებისაგან მოწყალე-ბითი ნება ამასზედა, რომელსაცა დასამტკიცებლად ცხადითა და ორივე კერძოთა მსგავსითა განწესებითა აღვირჩიეთ და სრულისა-ძალისა-მქონებელ ვკყავით ჩვენ კერძო საყვარელნი და ერთგულნი ყმანი: კნიაზი იოვან კოსტანტინოვიჩი ბაგრატიონი, მხედრობისა ჩვენისა მემარცხენე სპასპეტი, რომელსაცა აქვენ რწმუნებულ საქმენი ერქვნისანი, და კნიაზი გარსევან რევაზოვიჩი ჭავჭავაძე, ჩვენი მანდატურთ-უხუცესი და ზედამ-

*) Полное Собрание Законовъ Росс. Имперіи.
Т. XXI. Собр. 1831; стр. 1013-1017.)

28

ხედველო ყაზახისა სამთავროისა, რომელთათვისცა მიგვიცია სრული-მინდობილი, რათა მისისა იმპერატორების დიდებულებისაგან განწესებულთა სრულის-ძალის-მქონებელთა თანა: რაიცა განაწესონ, დაამტკიცონ და მოაწერონ ტრაქტატთა მფარველობისათვის ჩვენ ზედა მ-ს იმპ-ს დ-ს და მალალთა მენაცვლეთა მისთასა, და ჩემმიერ აღსარებისათვის უზენაესისა ხელმწიფებისა ყოვლისა რუსეთის თვით-მპყრობელთასა ქართლისა და კახეთის მეფეთა ზედა აღვსთქვამ ჩვენისა მეფობითისა სიტყვითა, რომ კეთილად მივიღებ და უჭველად აღვასრულებ ყოველსა მას, რაიცა კნიაზ იოვანე ბაგრატიონისა და კნიაზ გარსევან ჭავჭავაძისაგან, ძალითა აწინდელისა სრულისა ძალისა-მქონებლობისათა, აღითქმიან, განიწესებინ და მოიწერებინ, – ესრეთვე მიეცემისცა ამათზედა რატიფიკაცია ჩვენი განწესებულსა დროსა, რომელისაცა დასარწმუნებლად ამას სრულსა-ძალსა ჩვენ საკუთრითა ხელითა ჩვენი-თა მოვაწერეთ და უბრძანეთ დამტკიცებლად სამეფოითა ბეჭდითა ჩვენი-თა. მიეცათ სამეფოსა ქალაქს ჩვენსა თ ფ ი ლ ი ს ს , ივნისის 28 დღესა, წელსა შობითგან ქრისტესით 1783, ოცდა მეათცხრამეტესა წელსა მეფობისა ჩვენისასა.

ე რ ე კ ლ ე.

თავადი და ვით ორ ბ ე ლ ი ა ნ ი
თავადი ქ ა ი ხ ო ს რ ო ჩ ო ლ ა ყ ა შ ვ ი ლ ი .

ყოვლად უგანათლებულესი უთვით მპყრობელესი დიდი

ხელმწიფე იმპერატორი ეკატერინა ალექსიევნა, მპყრობელი ყოვლისა რუსეთისა: მოსკოვისა, კიევისა, დიმი-რისა, ნოვოლოროდისა, მეფე ყაზანისა. მეფე სიბირისა, ხელ-მწიფა პსკოვისა და დიდი მთავრინა სმოლენსკისა, მთავრინა ესტლანდიისა, ლიფლანდიისა, კორელისი, ტვერისა, იულორ-სკისა, პერმსკისა, ვიატკისა, ბოლღარიისა და სხვათა, ხელმწი-

29

ფა და დიდი-მთავრინა ნოვოლოროდისა, ნიზოვისა ქვეყანა-თა, ჩერნიგოვისა, რეზანისა, როსტოვისა, იაროსლავისა, ბე-ლაოზერისა, უდორისა, ობდირისა, კონდიისა და ყოვლისა ჩრდილოეთისა კერძოთა, მზრძანებელი, და ხელმწიფა ივერი-ისა ქვეყანისა, ქართლისა და საქართველოსა თავადთა და ყა-ზართოს ქვეყნისა, ჩერქეზთა და მთიულთა თავადთა და სხვა-თა.

მემკვიდრე ხელმწიფე და მფლობელი ირაკლი მეორე წყალობითა ღვთისათა და თქვენის იმპერატორების დიდებუ-ლების კეთილ-ნებობითა მეფე ქართლისა, კვლამეფე კახეთისა, მემკვიდრე მფლობელი სამცხე საათაბაგოსი, მთავარი ყაზახისა, მთავარი ბორჩალოსა, მთავარი შამშადილისა, მთავარი კაკისა, მთავარი შაქისა და მთავარი შირვანისა, მფლობელი და მზრძა-ნებელი განჯისა და ერევნისა.

თქვენმა იმპერატორებისა დიდებულებამან მიიღო ყოვ-ლად უმოწყალებლობით თხოვნა ჩვენი უსამღვდელო-ესისადმი საყდრისა თქვენისა მორთმეული მიღებისათვის ჩვე-ნისა და მონაცვალეთა ჩვენთასა ყოვლითა სამეფოთა და სამ-ფლობელოთა ჩვენითა ყოვლად უმაღლესსა მფარველობასა შინა თქვენსა და მენაცვლეთა საყდრისა თქვენის იმპერატო-რებისათა აღსარებითა კერძოთა ჩვენით უზენაესისა ხელმწიფი-სა ყოვლისა რუსეთისა იმპერატორთასა მეფეთა ზედა ქარ-თლისათა და ყოველთა ზედა სამფლობელოთა მათთა, მონა-რხობითითა თქვენითა ჩვენდამო წყალობითა და მოწყალები-თა ინებეთ დამტკიცება ახლითა წინდითა, რომელიცა დამ-ტკიცდა თქვენის იმპერატორების დიდებულების სრულის-მა-ლის-მქონებლისაგან და ჩვენმიერთა სრულის-მალის-მქონებელ-თაგან დღესასწაულობითითა პირობითა, რომელნიცა არიან აქა შემოხმულ ლექსითი ლექსად.

30

სახელითა ღვთისა ყოვლისა შემძლებე-

ლისა, ერთისა, სამწმიდაობასა შინა დიდებულისათა!

ადრითგან ერთმორწმუნეობამან ყოვლისა რუსეთისა იმპერიისათანა ქართველთამან ჰმსახურათ მფარველობითა, შემწეობითა შესავედრებლობითა მათ ერთათა და უგანათლებულესთა მათთა მფლობელთათა წინააღმდეგოდ მაჭირვებელთა, რომელთაცა ქვეშეშევრდომილ იყვნენ იგინი მეზობელთაგან თვისთა; მფარველობამან ყოვლისა რუსეთისა თვით-მპყრობელთაგან მეფეთა მიმართ საქართველოსათა, ნათესავთა და ყმათა მათთადმი მინიჭებულმან გამოიყვანა მოკიდულებათა იგი უკანასკნელთა ამათ პირველთა მათგან, რომელიცა უფროსდა იჩვენების რუსეთის საიმპერატოროსა ტიტლოსაგან. აწ ბედნიერად მმეფობმან იმპ-ბისა მ-სისა დიდმან ცხად უყო ერთა ამათ ნამდვილითა სახითა მონარქობითი თვისი კეთილნებობა და დიდ-სულობითი მსურველობა კეთილობისათვის მათისა თვისითა ძლიერითა მეცადინეობისა მართვითა განთავისუფლებისათვის მათისა უღლისაგან მონებისა და საყვედრელისაგან ტყვედმხდისა ვაჟთა და ქალთა, რომლისაცა რომელნიმე ერნი ამათგანნი მიცემად შეკრულ იყვნეს, და განაგრძელებს თვისსა მონარხოზობისა მოხედვასა მფლობელთა მათდამი, – ჰაზრთათა ამით სიმდაბლედ შთამოსრულმან თხოვნასა ზედა უგანათლებულესისა მეფისა ქართლისა და კახეთისა ირაკლი თეიმურაზოვიჩისა, რომელიცა მოღებულ იქმნა ტახტისადმი მისისა დიდებულებისა მიღებისათვის ყოვლითა მემკვიდრითა და მენაცვლითა თვისითა და ყოვლითა სამეფოითა და სამფლობელოითა თვისითა მონარხოზობისა მფლობელობასა ქვეშე მისისა დიდებულებისასა და მაღალთა მემკვიდრეთა მისთა და მოსაყდრეთა უზენაეს ხელმწიფედ აღსარებითა ყოვლისა რუსეთის იმპერატორთა მეფეთაზედა ქართველთა და კახეთისათა, ყოვლად უმოწყალესობით ინება აღდგინება და დამტკიცება მეგობრობითისა პირობისა ხსენებულისადმი უგანათლებულესისა მეფისა, რომლისაცა ღონედ ერთკერძო უგანათლებულესობა მისი

სახელითა თვისითა და თვისთა მონაცვალეთათა აღიარებს უზენაესსა ხელმწიფეობასა და მფარველობასა მისისა იმპ-ს დიდ-ისასა და მაღალთა მოსაყდრეთა მისთა მფლობელთა ზედა და ერთა სამეფოისა ქართლისა და კახეთისათა, და სხვათა სამფლობელოთა შესაბამთა მათდამი, რათა დანიშნულ ჰყოს დღესასწაულობითა და ნამდვილითა ხატითა შეკრულება თვისი განსჯითა ყოვლისა რუსეთისა იმპერიისა თანა; ხოლო მეორით კერძო დიდებულება იმპ-ბი-

სა მისისა ესრეთვე შემძლებელ არს, რათა დანიშნულ ჰყოს დღესასწაულობით – თუ ვითარი აღმატებულებაი და სარგებელი მიენიჭების მოწყალისა და ძლიერისა მარჯვენისაგან მისისა ხსენებულთა ერთა და უგანათლებულესთა მფლობელთა მათთა. დასამტკიცებლათ ესე ვითარისა პირობისა ინება დიდებულებამან იმპ–სა მის–მან სრულისა ძალისა მქონებლად უგანათლებულესი კნიაზი იმპერიისა ჰრომაულისა გ რ ი გ ო რ ი ა ლ ე ქ ს ა ნ დ რ ო ვ ი ჩ ი პ ო ტ ე მ კ ი ნ ი, მხედართა თვისთა ღენერალ ანშეფი, მბრძანებელი სუბუქისა ცხენოსნისა განსწავლულისა და განუსწავლულისა, და სხვათა მრავალთა სამხედრო ძალთა, სენატორი, სახელმწიფოსა სამხედროისა კოლლედიისა ვიცპრეზიდენტი, ასტრახნისა და სართოვისა, აზოვისა და ნოვოროსიისა მოადგილე ხელმწიფისა ღენერალ-ატუტანტი თვისი და დეისტვიტელნი კამერლერი, კავალერ-ღვარდიისა კორპუსისა პორუთჩიკი, ლეიბღვარდიისა პრეობრაჟენის პოლკის პოდპოლკოვნიკი, უპირველესი მთავარი პალატისა სამჭურველისა ხელოვნებისა, კავალერი ორდენტა წმიდისა მოციქულისა ანდრეასი, ალექსანდრე ნევსკისა, სამხედროსა წმიდისა დიდისა მოწამისა გიორგისა და წმიდისა მოციქულთა სწორისა ვლადიმირისა დიდთა ჯვართა, კოროლთა პრუსიისა შავისა და პოლშისა თეთრისა არწივისა, და წმიდისა სტანისლავისა, შვეციისა სერაფიმთა, დაცისა სპილოისა და ლოლსტინიისა წმიდისა ანნასი, – ესე ვითარითა ხელმწიფებითა, რათა არყოფისა მუნ თვისისა აღირჩიოს-მცა ნებითა თვისითა სრულისა-ძალისა-მქონებლად ვისცა კეთილად განსაჯოს მან; რომელმან რომლისათვის აღირჩია და

32

სრულითა-ძალითა მქონებელ ჰყო მაღალმსვლელი უფალი მისის იმპ–ის დ–ს არმიის ღენერალ-პორუთჩიკი, ასტრახნის ლუბერნიის მხედრობისა მოკამანდე, მ–ს იმპ–ს დ–ს დეისტვიტელნი კამერგერი და ორდენტა რუსეთისათა წმინდისა ალექსანდრე ნევსკისა, სამხედროსა დიდის მოწამის და ძლევამემოსილის გიორგისა და გოლსტინიის წმიდის ანნას კავალერი პავლე სერგიევიჩი პოტემკინი.

ხოლო უგანათლებულესობამან ქართლისა და კახეთისა მეფისა ირაკლი თეიმურაზოვიჩისამან აღირჩია და სრულითა-ძალითა ჰყვნა კერძოით თვისით ბრწყინვალენი: სამხედროისა თვისისა მემარცხნე სპასპეტი კნიაზი თავადი იო ა ნ ე კ ო ნ ს ტ ა ნ ტ ი ნ ო ვ ი ჩ ი ბ ა გ რ ა ტ ი ო ნ ი და მისის უგანათლებულესობისა თავადი გარსევან ჭ ა ვ ჭ ა ვ ა ძ ე, მანდატურთ უხუცესი.

ხსებულთა მათ, სრულისა-ძალისა-მქონებელთა და შე-

წევნითა ღვთისათა საქმისა მიმართ მიწევნილთა ნაცვლის მგებელთა სრულისა-ძალისა-მქონებლობისა მიერ, მეზრ ძალისა მათისა, დაადგინეს და დაამტკიცეს და მოაწერეს შემდგომთა ატრიკულთა, ანუ წევრთა:

არტიკული პირველი.

უგანათლებულესობა მისი, მეფე ქართლისა და კახეთისა სახელითა თვისითა, მემკვიდრეთა და მენაცვალეთა თვისთა დღესასწაულობით უკუნსთქვამს ყოველსა გალობასა, ანუ ვითარსამე ტიტლოსა ყოვლისაგან მოკიდებულებისა სპარსთასა, ანუ სხვათა მპყრობელსათა და ამით ცხად ჰყოფს წინაშე პირსა ყოვლისა სოფლისასა, ვითარმე არა შერაცხს იგი თვისზედა და მენაცვალეთა თვისთა ზედა სხვასა თვითმპყრობელსა თვინიერ უზენაესისა ხელმწიფისა და მფარველობისა მ-ს იმპ-ს დ-სა და მაღალთა მისთა მემკვიდრეთა და მონაცვალეთა სამღვთოისა ტახტისა ყოვლისა რუსეთისათა, აღთქმელი ტახტისა ყოვლისა რუსეთისა, აღმთქმელი ტახტისა მის ერთგულებისა და მზაყოფისა შეწევნისათვის სარგებლისა სახელ-

33

მწიფისა ყოველსა შინა შემთხვევასა და დროსა, სადაცა ესე ითხოვებოდეს მისდამი.

არტიკული მეორე.

დ-ბა იმპ-ისა მისისა მიმღებელი უგ-გან მისისა ესოდენისა უზაკველისა აღთქმისა, აღსთქვამს თანასწორადვე და იმედულ ჰყოფს იმპერ-ბითა სიტყვითა თვისითა თავისა თვისისათვის და მოსაყდრესა თვისთათვის, ვითარმედ მოწყალება და მფარველობა თვისი უგ-სთა მეფეთა ქართლისა და კახეთისათა აროდეს მიიღების, რომლისაცა დასამტკიცებლად დიდებულება მისი აძლევს იმპ-ებრსა თავსმდებობასა თვისსა მთლად დაცვასა ზედა აწინდელთა სამფლობელოთა მისისა უგ-სა მეფისა ერეკლე თეიმურაზოვიჩისათა და წინადასდებს განვრცელებასა ესე ვითარისა თავსმდებობისა ესე გვარსა სამფლობელოსა, რათა რომელნიცა წარმდინარეობასა შინა დროთასა გარემოებითა და განრჩევითითა ხატითა შესაბამად სამფლობელოსა მისისა იპოვებიან, პოვნილნი იგი სამფლობელოსა მისისა მიმართ დაიმტკიცებიან.

არტიკული მესამე.

განცხადებასა შინა ამის უზაკველობისასა ვითარითა ხა-
ტითა უგ-ბა მისი მეფე ქართლისა და კახეთისა აღიარებს
უზენაესსა ხელმწიფებასა და მფარველობასა ყოვლისა რუსე-
თისა მფლობელთასა განიწესების: ვითარმედ ხსენებულნი იგი
მეფენი ოდეს იგი მიიწევინ მემკვიდრეობით სამეფოსა ზედა
მათსა, მსწრლავ აუწყებდენ ამისთვის კარსა საიმპ-როსა
რუსეთისასა და ითხოვდნენ დესპანთა თვისთა მიერ სამეფოსა
ზედა თვისსა იმპ-ებრსა დამტკიცებასა ინვესტიტურისა წერი-
ლითა, ესე იგი არს ბოვრავი (?), ანუ დროშა ყოვლისა რუ-
სეთისა ღერბითა, მქონებელი საშუალ თვისსა ჰხსენებულთა
სამეფოთა ღერბისა, ხრმალი, კვერთხი საბრძანებელი, მანტია,
ანუ წარმოსასხმელი ყარყუმისა. ნიშანნი ესე ანუ დესპანთა

34

ერწმუნების, ანუ მესამზღვრეთა მთავართა ძლით მიიწევის
მეფისადმი, რომელიცა მიღებასა ზედა მუნ დასწრებითა რუსე-
თისა მინისტრისათა თანამდებ არს, რათა იფიცოს დღესასწა-
ულობით ერთგულობისათვის და გულსმოდგინებისა იმპერიისა
რუსეთისა და უზენაეს შერაცხისათვის ხელმწიფებისა და მფა-
რველობისა ყოვლისა რუსეთისა იმპერატორთასა ესე ვითარი-
თა ხატითა ვითარცა დადებულ არს ფიცი იგი არტიკულთა
ამათ თანა. წესი ესე თანა ამს აღსრულებად უგანათლებულეს-
სა მეფესა ქართლისა და კახეთისა ირაკლის თეიმურაზიჩისა.

არტიკული მეოთხე.

დამტკიცებისთვის ვითარმედ ჰაზრი მისისა უგ-ბისა გან-
სჯითა ესოდენ მჭირსისა შეერთებისა ყოვლისა რუსეთისა
იმპერიისათანა და აღსარებისათვის უზენაესისა ხელმწიფებისა
ყოვლად უუბრწყინვალესის ამის იმპერიისა მფლობელთასა,
ვითარმედ არიან უზაკველ, აღსთქვამს უგ-ბა მისი, რათა
უწინარეს თანხმობისა უპირველესისა მესაზღვრისა მთავრისა
და მინისტრისა მ-სის იმპ-ის დიდებულების ჰრწმუნებულისა
არა აქვდეს მიწერმოწერაი გარემოთა მფლობელთა მიმართ,
ხოლო ოდეს იგი მოვალნ მათ მიერ დესპანნი, ანუ წერილნი,
ჰყოფს განზრახვასა უპირველესისა მიმართ მესამზღვრისა მთავ-
რისა და მინისტრისა მ-სისა იმპ-ბის დ-სა უკუქცევისა
თვის დესპანთასა და შესაფერისათვის სიტყვისგებისა მფლო-
ბელთა მათმიერ.

არტიკული მეხუთე.

რათა ადვილათ აქვდესმცა ყოველივე იგი საჭირო მიწერა

მოწერა და თანხმობა რუსეთისა საიმპ–როისა კარისა თანა, ჰსურს ამისთვის უგ–სა მისსა მეფესა ირაკლის, რათა ჰყვის–მცა წინაშე კარისა მის მინისტრი, ანუ რეზიდენტი; ხოლო დიდებულება იმპ–სა მისისა, მიმღებელი მისი, აღსთქვამს, ვითარმედ იგი კარსა ზედა მისსა მიღებულ იქნების რიცხვსა შინა სხვათა მფლობელთა მინისტრთა თანასწორითა ნიშნით

35

თვისითა, და გარდა ამისსა ჰნებავს, რათა კერძოთცა თვისით ჰყვესმცა მინისტრი რუსეთისა წინაშე მისისა უგ–ბისა.

არტიკული მეექვსე.

დიდებულება იმპერატორებისა მისისა მიმღებელი კეთილ–ნებობით აღსარებისა უზენაესისა ხელმწიფებისა და მფარველობისა სამეფოსა ზედა ქართლისა, კახეთისა და საქართველოისათა, აჰლსთქვამს სახელითა ღვთისათა და მოსაყდრეთა თვისთათა: პირველად, ერთა მის სამეფოსათა შერაცხს ყოფად მჭირსითა კავშირითა სრულებით თანახმად იმპერიისათანა თვისისა, მაშასადამე, მტერთაცა მათთა შეჰრაცხს მტრად თვისისა, რომლისთვისცა პორტის ათამანისათანა, ესე იგი ხონთქრისა, ანუ სპარსეთისა, ანუ სხვათა მპყრობელთა და სამფლობელოთათანა მშვიდობა დამტკიცებული სათანადო არს, რათა განგრძელდეს დიდებულებისა მისისა და საფარველთა ერთაცა ამათ ზედა; მეორედ, უგ–სსა მეფესა ირაკლის თეიმურაზოვიჩსა და სახლისა მისისა მემკვიდრეთა და ტომთა დაიცავს უცვალებელად სამეფოთა ზედა ქართლისა და კახეთისათა; მესამედ, შინაგანთა ხელმწიფებისა მმართველობასა თანაშეუღვლითა მსჯავრსა და სამართალსა, და შეკრებასა მისაცემელისა ხარკისასა დაანებებს მისსა უგანათლებულესობასა მეფესა სრულსა შინა ნებასა და სარგებლობასა მისსა, და დააყენებს მთავართა სამხედროსა და სამოქალაქოსათა აღრევად ვითარისაცა იყო განწესებაი ერთა მათ ხსენებულთა.

არტიკული მეშვიდე.

მისი იგი უგ–ბა მეფე, ღირსთანამდებობითითა კრძალულებითა მიმღებელი ესოდენ მოწყალებითისა იმედოვნებისა მისისაგან იმპ–ს დ–სა, აჰლსთქვამს თავისა თვისისა და ტომთა თვისთათვის: პირველად, რათა იყოს ნიადაგ მზა სამსახურსა ზედა მ–სა დ–სასა მხედრობითა თვისითა; მეორედ, მთავართადმი რუსეთისათა, რათა იქცეოდესმცა სამარადისო–

ითა მიწერ-მოწერითა რაიცალა თვისეყვის მისისა იმპ-ს დ-ისა სამსახურსა, და ხმაჰყოფდეს თხოვათა მათთა, და ყმა-თა მისის დ-ისათა სცვიდეს ყოველთაგან განსაცდელთა და შეიწროებათა; მესამედ, განწესებასა შინა კაცთასა თვისთა სამფლობელოსათა ადგილთა ზედა და აღყვანებასა ზედა მათსა ხარისხთა შინა, ანუ აღსავალთა რომელთამე, რათა უსაკუ-თრესად იჩვენოსმცა უდიდესობაი მსახურებისათვის რუსეთის იმპერიისა, – ესე ვითარსა პატივისცემასა ზედა მოკიდულ არს განსვენება და ბედნიერება ქართლისა და კახეთისა სამეფო-საი.

არტიკული მერვე.

დასამტკიცებლად უსაკუთრესისა მონარხ-ულის კეთილნე-ბობისა მისის უგანათლებულესობისა მეფისადმი და ერთა მი-მართ მისთა, და უმეტესისა შეერთებისა რუსეთისა თანა ამათ ერთმორწმუნეთა ერთა თანა, ინებებს მისი იგი დიდებულება, ვითარმედ კათალიკოზსა, ანუ უმთავრესსა არხიეპისკოპოზსა მათსა, რათა აქვნიდეს ადგილი რიცხვთაშორის მღმდეღ-მთა-ვართასა მერვესა შინა ხარისხსა, ესეიგი არს შემდგომად ბოლსკისა, და ყოვლად უმოწყალესობით მიუბოძებს მას ნია-დაგ ტიტლოსა უწმინდესისა სინოდის ჩლენობისასა, ხოლო მართებისათვის საქართველოსა ეკლესიათასა და მიწერ-მოწე-რათასა, თუ ვითარი სათანადო არს რუსეთისა სინოდი-სადმი, – ამისთვის უკუ დაიწერების სხვა არტიკული.

არტიკული მეცხრე.

განვრცელებისათვის მოწყალებისა თვისისა ყმათადმი მი-სისა უგანათლებულესობისა მეფისათა, თავადთა და აზნაურ-თათვის, განაწესებს დ-ბა იმპ-სა მისისა, ვითარმედ ყოველ-ნი იგი ყოველსა შინა ყოვლისა რუსეთისა იმპერიასა იქნე-ბიან ესრეთ მსარგებლებელ ყოვლითა მით უპირველესობითა და სარგებლობითა, რომელნიცა შეეფერებიან რუსეთისა კე-თილშობილთა. ხოლო უგ-ბა მისი მიიღებს მადლობით

ესოდენ მოწყალებითსა ყმათადმი მისთა სიმდაბლით შთამოს-ვლასა და შეიკრებს წარგზავნად კარისადმი მისისა დიდ-ბისა ნუსხასა კეთილშობილთა გვართასა, რათამცა მით შესაძლებელ

იყოს ცნობა ნამდვილი ზედმიწევნილობაი – თუ რომელსა ვითარიმე ეშესაბამების სამართალი.

არტიკული მეათე.

განიწესების, ვითარმედ ყოველნი საზოგადოდ შობილნი ქართლისა და კახეთისანი შემძლებელ არიან რუსეთსა შინა დასახელებად და კვალად უკუქცევადვე დუყოვნებლად; ხოლო ტყვენი, უკეთუ საჭურველითა, ანუ გამოხსნითა რომლითამე თურქთაგან და სპარსთა, ანუ სხვათა ერთაგან განთავისუფლდიან, რათა განტევებულ იქმნენ ქვეყანასა თვისსა, წადილსაებრ თვისისა. მაგრა რაცადა იგი წარგებულ არს გამოხსნასა და მოყვანებასა ზედა მათსა, გარდაიხადონ იგი; თვით უკვე ამასვე უგზავიცა მისი მეფე აჰლსთქვამს წმინდად აღსრულებად განჰსჯილთა რუსთა ტყვეთათვის, რომელნიცა დატყვევებულ იქმნეს მეზობელთაგან.

არტიკული მეათერთმეტე.

ვაჭრობასა ქართლისა და კახეთისა აქვს თავისუფლება, რათა განავაჭროს სავაჭრო თვისი რუსეთს შინა და ისარგებლონ მითვე სამართლითა და პატივისცემითა, რომლითაცა მკვიდრნი რუსეთისანი სარგებლობენ; ნაცვლადვე მისსა აჰლსთქვამს მეფეიცა განწესებად თავთა მთავართა მესაზღვრეთა, ანუ მინისტრთა მისის დიდებულებისათა ყოვლითა ძალითა აღსუბუქებათ ვაჭრობისა რუსთასა სავაჭროთა შინა სამფლობელოთა შინა თვისთა, ანუ მგზავრ-განმვლელთა რუსთა ვაჭრობისათვის სხვათა შინა ადგილთა, ამისთვის რომელ გარდა ეს გვარისა ნამდვილისა განწესებისა და ზავისა სარგებელთათვის ვაჭრობისათა ადგილი ქონებად შეუძლებელ არს, ესე იგი არს, სხვა გვარ ვაჭრობად შეუძლებელ არს.

38

არტიკული მეათორმეტე.

ზავი უკვე ესე, ანუ პირობა, იქმნების საუკუნოდ, მაგრა უკეთუ განხილულ იქმნეს რაიმეს საჭიროდ შეცვალებად, ანუ დართულად ურთიერთისათვის სარგებლისა, აქვს მას ადგილი ორთავე კერძოთა თანხმობისა.

არტიკული მეათსამეტე.

ყმაყოფისათვის აწინდელისა ტრაქტატისა სათანადო არს

შეცვალეული ყოფაი ექვსთა თთვეთა ომინა ხელისმოწერითა, ანუ უკეთუ უმსწრაფეს შესამლებელ არს.

რომლისა დასარწმუნებლად ქვემოთმოწერელთა სრულისა ძალისა მქონებელთა მეზრ ძალისა სრულძალმქონებლობისა მათისა მოაწერეს არტიკულთა ამათზედა და ამასთანა თვისნიცა დასხნეს ბეჭედნი. თვესა ივლისსა 24 დღესა, 1783 წელსა. გიორგის ციხეში.

პაველ პოტემკინ.

თავადი იოანნე ბაგრატიონი.

თავადი გარსევან ჭავჭავაძე.

მე უკვე ქვემოხსენებული აღვსთქვამ და ვიფიცავ ამას ყოვლისა, შემძლებელითა ღვთითა, წინაშე წმინდისა სახარებისა მისისა, ვითარმედ მნებავს და თანამდებცა ვარ მისის იმპერატორებითის დიდებულებისა ყოვლად უზრწყინვალესისა და უმპყრობილესისა დიდისა ხელმწიფისა იმპერატრიცასა და თვითმპყრობელისა ყოვლისა რუსეთისა ეკატერინა ალექსიევნასა, და მისისა ყოვლადსაყვარელისა ძისა, ყოვლად უზრწყინვალესისა ხელმწიფისა ცესარევისისა და დიდისა კნიაზისა პავლე პეტროვიჩისა, ყოვლისა რუსეთის საიმპერატროისა ტახტისა ჰსჯულიერისა მემკვიდრისა და ყოველთა მოსაყდრეთა მის ტახტისათ, რათა ვიყო ერთგულ, სარწმუნო და

- 39 -

კეთილისმწადნელ, – აღვიარებ სახელითა ჩემითა სამეფოთა და სამფლობელოთა ჩემთა საუკუნოდ უმაღლესსა მფარველობასა და უზენაესსა ხელმწიფობასა მისის იმპერატორებითის დიდებულებისა და ყოველთა მაღალთა მოსაყდრეთა მის ტახტისათა, რათა ვიყო ერთგულ, სარწმუნო და კეთილისმწადნელ, – აღვიარებ სახელითა ჩემითა სამეფოთა და სამფლობელოთა ჩემთა საუკუნოდ უმაღლესსა მფარველობასა და უზენაესსა ხელმწიფობასა მისის იმპერატორებითის დიდებულებისა და ყოველთა მაღალთა მოსაყდრეთა მისთასა ჩემზედა და მოსაყდრეთა ჩემთა ქართლისა და კახეთისა მეფეთა ზედა, რომლისადა შედგომითა განვაგდებ ყოველსა ჩემ ზედა და სამფლობელოთა ჩემთა ზედა ვითართამე მისაღებელთა ტიტლოთა, ანუ წინადადებათა ვითარისამე უფლებისა, ანუ ხელმწიფებისა სხვათა ხელმწიფეთა და მპყრობელთასა, და უარყოფ მფარველობასა მათსა, შევიკვრი წმინდითა ქრისტიანებრითა სვინიდისითა ჩემითა, ვითარმედ მტერთა რუსეთისა სახელმწიფოსათა ვრაცხდე საკუთრად მტრად ჩემდა, ვითარ-

მედ ვიყო მორჩილ და მზა ყოველსა შინა დროსა სადაც სა-
ხმარ ვიყო მსახურობასა შინა მისისა იმპ-ის დ-ბისა და
ყოვლისა რუსეთისა სახელმწიფოისასა, და მას შინა ყოვლი-
თურთ არა შევიწყალო სიცოცხლე ჩემი ვიდრე უკანასკნელ
წვეთამდე სისხლისა. სამხედროთა და სამოქალაქოთა მისისა
დ-სა მთავართა მიმართ და მსახურთა ვიქცეოდე უმწვერვალე-
სითა თანხმობითა, და უკეთუ ვითარიმე საწყენი სარგებლისა
და დიდებისა მისისა დ-ბისა და მისისა იმპერიისა ვცნა საქ-
მეთ, ანუ ჰაზრი, მყის განვაცხადო იგი. მოკლედ უკვე ვიტ-
ყვი, ესრეთ ვიქცეოდე, ვითარცა ერთმორწმუნე რუსეთისა
ერთადმი და შეკრულულებისა ძლით ჩემისა განსჯითა მფარვე-
ლობისა და უზენაესისა ხელმწიფებისა მისის იმპ-ის დ-სათა
შესაბამ და თანამდებობით. ხოლო დასასრულ ჩემისა ამის
ფიცისა ამბორს უყოფ სიტყვასა და ჯვარსა მაცხოვრისა ჩე-
მისა, ამინ.

მსახურებს სახე ესე ყოფადთაცა შინა შემდგომთა მეფეთა
ქართლისა და კახეთისათა ყოფისათვის ფიცითისა აღთქმისა

40

მეფობად მომავალთა, ოდეს იგი მიიღებენ დამტკიცებითსა
წიგნსა და ინვესტიტურათა, ბოძებულთა რუსეთისა საიმპერა-
ტოროსაგან კარისა, რომლისაცა დასარწმუნებლად ქვემოთმოწე-
რელთა სრულითა ძალისა მქონებელთა მეზრ ძალისა სრულ-
მქონებლობითა მოვაწერეთ სახესა ამას ზედა და დავბე-
ჭდეთ ბეჭდითა ჩვენითა. თვესა ივლისსა 24 დღესა,
1783 წელსა. გიორგის ციხეში.

პაველ პოტემკინ.

თავადი იოანე ბაგრატიონი.

თავადი გარსევან ჭავჭავაძე.

ყოვლად-უგანათლებულესი და სხვ. (იმპერატრიცა ეკა-
ტერინეს ტიტული...) და ირაკლი მეორე, წყალობითა ღვთი-
სათა და თქვენის იმპ-ის დ-სა კეთილნებობით მეფე ქარ-
თლისა, მეფე კახეთისა და სხვათა, მფლობელი და მზრძანებე-
ლი განჯის და ერევნისა.

ვითარცა განწესებასა ზედა სრულისძალისმქონებელსა
თქვენის იმპ-ს დ-სა და ჩვენთა სრულისძალისმქონებელთა-
გან პირობისა მიღებისათვის ჩვენისა საშეფოთ და სამფლობე-
ლოთ ჩვენით უმაღლესსა მფარველობასა ქვეშე თქვენის იმპ-ს

დ-ბისასა და უზენაესისა ხელმწიფების უმჯობესისათვის სარგებლისა ჩვენისა დაიმტკიცენ ოთხნი სეპარატისა არტიკულნი, სახელით.

სეპარატისა არტიკული პირველი.

ჰაზრი მტკიცე მისისა იმპ-ის დ-ისა, რათა ერთმორ-წმუნენი მცა ერისა მისისანი ესოდენ მჭირსისა საკრველითა შეერთებულნი მისისა თანა იმპერიისა ეგნენ. ურთიერთარს მეგობრობასა შინა და სრულსა თანხმობასა საშიშრად მოშურნეთა მეზობელთა მათთა და მოსაწყლველად შეერთებულთა ძალითა მათდა, რომელნიცა შეეხებიან ვნებად თავისუფლე-

41

ბასა, განსვენებასა და კეთილდღეობასა მათსა, რომლისთვის უკვე აღიდრვის დიდებულება მისი მისისა უგანათლებულესოსადმი მეფისა ქართლისა და კახეთისა ირაკლი თეიმურაზოვიჩისა მიცემად მეგობრობითისა ჰაზრისა და განზრახვისა (ესე იგი რჩევისა) დაცვისათვის მეგობრობისა და კეთილისა თანხმობისა უგანათლ-სისა მიმართ იმერთასა სოლომონისა განწყებისათვის ყოვლისა მის რაიცაღა შესაძლებელ არს ოდენ ღონიერყოფად, წინათვე ჰსწრობად ყოვლისა ვერგულისსაყოფელისა, აღჰსთქვამს იმპერატ-რითა სიტყვითა თვისითა არათუ ოდენ შეწევნად მეცადინობითა თვისითა ყოფისათვის ესოდენ სასარგებლოსა ამის საქმისა, არამედ ამას ესე ვითარსა ზედა მშვიდობასა და თანხმობასა მისცემს თვისსა თავსმდებობას უგან-ბა მისი მეფე ირაკლი, მიმღებელი თანამდებობითითა მადლობითა დიდსულობისა მისისა დ-სა ჰზრუნვისასა დაცვისათვის მეგობრობისა ერთა შორის ერთგვართა და ერთსჯულთა, და უმაღლესსა თავმდებობასა მისსა, აღიარებს ამით, ვითარმედ ურთიერთთა შინა საქმეთა მათთა უგანათლებულობისადმი მეფისა სოლომონისა აწ და შემდგომად რაცხს მისისა ამპ-ს დ-სა სრულიად მეშუამავლედ და განაგდებს მისისა მიერ უზიანესისა განჩინებასა, ანუ განაჩენისა ვერგულის-ხმის-საყოფელთა შფოთთა შორის ორთა ამათ მფლობელთა, უფროს ყოვლისა მოლოდებისა გამოსრულთა.

არტიკული მეორე სეპარატისა.

დაცვისათვის სამფლობელოსა ქართლისა და კახეთისა კერძო შეხებისაგან მეზობელთასა და სიმტკიცისათვის მხედრობისა მისისა უგანათლებულესობისა მეფისა დიდებულება იმპერატორებისა აღსთქვამს შენახვად სამფლობელოთა შინა

მეფისათა ორსა ჰსრულსა ბატალიონსა ქვეითსა ოთხითა ზარ-
ბაზნითა, რომელთაცა პროვიანტი და საჭმელი უსიტყვითა ხა-
რისხისაებრ მხედრობისაგანთა მათ მიეცემის, და პრავიანტი
იგი და საჭმელი უსიტყუოთა სყიდულ იქნების ნაყოფიერებისა
ძლით ქვეყანისა თანხმობითა მისის უგანათლებულობისითა
თავისა თანამესაზღვრეთა მთავართა დადებულითა ფასითა.

42

არტიკული მესამე სეპარატისა.

დროსა გრძოლისასა უთავესი იგი მთავარი მესამზღვრე
მისისა იმპერატორებითი დიდებულებისა კერძოით ნიადაგ
სრულისა ძალისა ქონებად თანამდებ არს, რათა უგანათლე-
ბულესობასა მისსა მეფესა ქართლისა და კახეთისასა ეთანხმოსმცა
და დაჰსდვას აზრი შეწევნისათვის თქმულთა მათ ქვეყანათა და
წინააღდგომისა მტერთასა მოქმედებისათვის, რომელიცა არ
ჰსხვებრ, არამედ ვითარცა საერთოდ მტრად შერაცხვად სათა-
ნადო არს. ამასთანა განიწესების ასეცა, ვითარმედ უკეთუ
რაოდენიმე მხედრობა ქართლისა და კახეთისა ხმარებულ იქ-
მნეს სამსახურისათვის მისისა იმპერატორების დიდებულებისა
გარეგან საზღვართა მათთა, მაშინ განიჩენების მათთვის შესა-
ნახავი სრული, თანასწორი მისისა დიდებულებისა მხე-
დართა.

არტიკული მეოთხე სეპარატისა.

დიდებულება იმპერატორებისა მისისა აღსთქეამს, რათა
დროსა ბრძოლისა იხმაროსმცა ყოველიო შეძლებულობა მეცა-
დინობის ღონითა საჭურველისათა, ხოლო დროსა მშვიდობი-
სასა დაზავებისა მიერ უკმოქცევისათვის ქვეყანისა და ადგილთა
მტერთაგან ქონებულთა და ძველადვე სამეფოსა მიმართ ქარ-
თლისა და კახეთისა შერაცხილთა – ესენი უკვე დაშთებთან
სამფლობელოდ მუნებურთა მეფეთა საფუძველსა ზედა თქმუ-
ლთა ჰაზრთასა, რომელნიცა ითქვენენ მფარველობისათვის და
უზენაესისა ხელმწიფისა ყოვლისა რუსეთისა იმპერატორთა.

ამათ სეპარატისა არტიკულთა აქვსთ ესე ვითარივე ძა-
ლი, ვითარცა თვით ზემოწერილნი იგი ტრაქტატნი ზემოწე-
რილისაებრ ლექსითი ლექსად შემოყვანილ ქმნილ იყვნენ, რო-
მლისათვისცა სრულყოფასა ამისა იგივე პაემანი აქვს შეცვა-
ლებასა ზედა, ანუ დართვასა.

სრულისა ძალისა მქონებელთა, მეზრ ძალისა სრულ-ძალ-
მქონებლობასა მათისა, თვისნიცადაჰხსნეს ბეჭედნი გიორგის
ციხეში, ივლისს 24 დღესა, 1783 წელსა.

პავლე პოტემკინი (აზის ბეჭედი), იოანე ბაგრატიონი (ბჭ), თავადი გარსევან ჭავჭავაძე.

ჩვენ, მიმღებელნი ამათნი თანამდებობითთა კრძალულ-ებითა დამამტკიცებელნი ყოვლისა მის, რაიცა ჩვენთა სრულის ძალის მქონებელთაგან მუნ განიწესნენ, აღვსთქვამთ მეფობითთა სიტყვითა ჩვენითა ღონითა ამის მოქმედებისათა, რომელიცა ხელითა ჩვენითა მოწერილ არს და სამეფოთა ბეჭდითა ჩვენითა განმტკიცებულ, წინაშე ღვთისა და უსამღვდელოესისა თქვენის იმპერატორების საყდრისა ჩვენთვის და მენაცვალეთა ჩქენტათვის, და ყოვლისა სამეფოსა, და სამფლობელოსა ჩვენისათვის წმინდად, მთლად და დაუხსნელად დაცვად, და აღსრულებად. დასასრულ ამის მოწყალებისა და კეთილ-ნებობისა თქვენს იმპერატორებითს დიდებულებას მივაბარებთ თავსა ჩვენსა და სამეფოსა სახლსა ჩვენსა ყოვლითა სამფლობელოითა ჩვენითა. სატახტოსა ქალაქსა შინა ჩვენსა ტფილისს, თვესა იანვარს 24, წელსა შობითგან ქ-ა 1784, მეფობისა ჩვენისა მეორმოცესა წელსა.

ერეკლე.

თავადი დავით ორბელიანი.

თავადი ქაიხოსრო ჩოლოყოვი.

მიმცემელი ღირსთანამდებობითისა კრძალულობისა ესოდენითა თ-ს იმპ-ის დ-ს მოწყალ.ებათა ჩვენსდამო, ტომთა და ერთა ჩვენთა, ზედა ჩვენებულთათვის ჩვენ დღე სასწაულობითთა ამათ მოქმედებათა ხელითა ჩვენითა მოწერილთა და სამეფოთა ბეჭდითა ჩვენითა განმტკიცებულთა მიმღებელი და დამამტკიცებელი ყოველთა ქმნილთა და განწესებულთა ჩვენთა სრულის ძალის მქონებელთაგან აღვიარებთ, ვითარამედ იგი კმა ჰყოფს სრულებით წადილსა ჩვენსა და იმედულ გვყოფს დროთა აწინდელთა და შემდგომთა სახლისა და მამულისა ჩვენისა განსვენებათა და კეთილდღეობათა,

რომლისათვისცა აღვსთქვამთ მეფობითთა სიტყვითა ჩვენით წინაშე ღვთისა ყოვლისა შემძლებელისა წინაშე უსამღვდელოესისა თქვენის იმპ-ის საყდრისა და წინაშე პირისა ყოვლისა სოფლისასა ჩვენთვის და მენაცვალეთა ჩვენთა და ყოვლისა სამეფოსა და სამფლობელოსა ჩვენისათვის, ვითარმედ ყოვე-

ლი პირობასა ამას შინა აღფქმული ნამდვილსა ძალსა და სწორესა გულისხმისყოფასა შინა იქმნების წმიდად, მრთლად და დაუხსნელად დაცული და აღსრულებული. დასასრულ ამისა მოწყალებისა და კეთილნებობისა თქვენს იმპერატორებითს დიდ-ბას მივაბარებთ თავსა ჩვენსა და სამეფოსა სახლსა ჩვენსა ყოვლითურთ სამფლობელოით ჩვენით. სატახტოსა ქალაქსა შინა ჩვენსა ტფილისს, თთვესა იანვარსა 24 დღესა, 1784 წელსა შობითგან ქრისტესა, მეფობისა ჩვენისა მეორმოცესა წელსა.

ერეკლე.

თავადი დავით ორბელიანი.

თავადი ქაიხოსრო ჩოლოყოვი.

II.

1790 წლის ხელშეკრულება

ქართლისა, კახეთისა, იმერეთისა, გურიისა და სამეგრელოსი აღწერილი ქალაქსა თბილისს *).

ვინაიდაგან ყოველთავე ივერიელთა მსახლობელთა სამეფოსა შინა ქართლისა, კახეთისა, იმერეთისა, ოდიშისა და გურიისათა აქვსთ ერთმორწმუნობა, არიან მენი ერთისა კათოლიკე ეკლესიისაგან შობილნი და ერთისა ენისა მქონებელნი, აქვსთ მავასხელობითიცა, სიყვარული ვითარცა სისხლით ნათესავთა და მოყვრობით შეკრულთა ურთიერთთა-შორის.

ამისთვის ჩვენ ზემოხსენებულთად ქვეყანათა ივერიისა და მეფენი და მთავარნი დამამტკიცებელნი საუკუნოსა ამის პირობისა სახელითა ყოვლად ძლიერისა ღვთისათა აღვსთქვამთ მტკიცესა ამას ერთობასა, რომელიცა თვითეულად შემდგომთა შინა ჰაზრთა ცხად იქმნების.

უფლისა იესო ქრისტეს მონა მეფე ქართლისა, კახეთისა და სხვათა, ირაკლი მეორე ქრისტიანებრითა თანამდებობითა გარწმუნებთ ყოვლისა საიმერეთოსა მეფესა შვილის-შვილსა ჩემსა სოლომონს და მთავარსა ოდიშისა და სხვათა სამთავროთა დადიანს, გრიგოლს და მთავარსა გურიისასა სვიმონს და ერთობით თავადთა, აზნაურთა და ერთა ქვემოისა ივერიისა ესრეთ.

მუხლი პირველი.

შევრაცხო ყოველი მტერი თქვენი მტერად ჩემდა და ყოვლისა სამეფოსა ჩემისა, და ვიყო მტერი მტერისა თქვენი-სა და მოყვარე მოყვრისა.

*) ნახ. Грузинскія дѣла Главнаго Архива Министерства Иностранныхъ Дѣлъ. Дѣло XXI.

46

მუხლი მეორე.

მაქვენდეს ზრუნვა დამშვიდებისათვის ქვეყნისა თქვენისა, და ყოვლისა შეძლებისა ჩემისამებრ ვიყო შემწე თქვენდა წინააღდგომად მტერთა თქვენთა.

მუხლი მესამე.

ვიყო მწადნელი ბედნიერებისა თქვენისათვის და დაცვათ ძეთა იმერეთისათა, ვითარცა მამა საზოგადო მათი.

მუხლი მეოთხე.

უკეთუ აღსდგეს მტერი ვინმე თქვენზედა, დიდი ანუ მცირე, მხედრობითა ჩემითა ანუ სხვითა ძალითა, სიტყვითა და საქმითა შეძლებისა ჩემისამებრ მზა ვიყო შემწედ თქვენდა.

მუხლი მეხუთე.

უზენაესისა მიმართ მფარველობისა საიმპერატოროსა უმაღლესისა კარისადმი ვითარიცა მაქვენდეს შეკრულობა, ვიყო მწადნელი თქვენდაცა უბედნიერესსა შინა მდგომარეობასა მოყვანებად მფარველობითა ერთბამად ერთისა უავლუსტესისა კარისათა.

მუხლი მეექვსე.

აღთქმათა ამათ შინა ჩემთა ქრისტიანებრითა შევიკვრი თანამდებობითა თვით ძეთა ჩემთა, თავადთა საქართველოსათა და საზოგადოდ ერთა ჰსჯულ უდებ, საუკუნოდ ერთგვამად შეერთებასა ამას ქვემოისა ივერიისათანა და ვამცნებ ყოველთავე, რათა მტკიცედ ეგნენ ზემო აღწერილთა აღთქმათა შინა, ვითარცა ჰსჯულთა-ზედა ეკკლესიურთა, იყავნ ესრეთ. ვიცი

47

ვითარია თანამდებობა ჩემი და ვჰგვიე მტკიცედ ხელ-მოწერის ამისა ჩემისაებრ.

მეფე ქართლისა, კახეთისა და სხვათა ერეკლე.
დედოფალი ქართლისა, კახეთისი და სხვათა დარეჯან.
საქართველოს კათოლიკოზი ანტონი.
ვიცე კანცლერი სოლომონ ლიონიძე⁴).

2.

ტრაქტატი მეორე ნაცვლად პირველისა.

უფლისა იესო ქრისტეს მონა მეფე ყოვლისა საიმერეთოსა შვილის-შვილი თქვენი სოლომონ ქრისტიანებრითა აღ-თქმითა გარწმუნებთ უმაღლესსა მეფესა ქართლისა, კახეთისა და სხვათა მეორესა ირაკლის, უგანათლებულესთა ძეთა თქვენთა, თავადთა, კეთილშობილთა და ერთა ზემოისა ივერიისათა ესრეთ.

მუხლი პირველი.

შევრაცხო ყოველი მტერი თქვენი მტერად ჩემდა და ყოვლისა სამეფოისა ჩემისა და ყოველი მტერი მტერისა თქვენისა და მოყვარე მოყვრისა.

მუხლი მეორე.

მაქვნიდეს ყოველივე შეძლებ ჩემი დაუზოგავად დამშვიდებისათვის ქვეყნისა თქვენისა და ვიყო მზა ნიადაგ წინა-აღმდგომად მტერთა თქვენთა.

⁴) ტიტული ესე მიიღო მიზამპვით რუსთა დესპანთა მინისტრობისა, 1785 წელსა ამავე ტიტულით იწოდათ თვით მეფესა ირაკლისაგან სულხან ბეგთა ბეგის შვილი, მამა ისაკ მდივნისა.

- 48 -

მუხლი მესამე.

ვიყო მწადნელი ბედნიერებისა თქვენისათვის და უგანათლებულესთა ძეთა თქვენთა, ვითარცა თანამდები მეფე დისწული მათი.

მუხლი მეოთხე.

უკეთუ აღსდგეს მტერი ვინმე თქვენზედა, დიდი ანუ მცირე, მხედრობითა ჩემითა ანუ სხვათა ძალით, სიტყვითა და საქმითა შეძლებისა ჩემისა-ებრ მზა ვიყო შემწედ თქვენდა.

მუხლი მეხუთე.

უზენაესისა მიმართ მფარველობისა საიმპერატოროსა უმაღ-
ლესისა კარისადმი, ვითარცა აქვნდეს უმაღლესობასა თქვენსა
შეკრულება, ვიყო თქვენთან მქონებელი, თანა-ხმობისა უბედნი-
ერესისა მდგომარეობისა ჩვენისათვის, მფარველობითა ერთ-
ბამად ერთისა უავგუსტესისა კარისათა.

მუხლი მეექვსე.

აღთქმა ამათ შინა ჩემთა ქრისტიანებრითა შევიკვრი თა-
ნამდებობითა თვით თავადთა ყოვლისა იმერეთისათა, კეთილ-
შობილთა და საზოგადოთა ერთა ჰსჯულ-ვუდებ საუკუნოდ ერთ-
გულებად შეერთებასა ამას ზემოისა ივერიისათა და ვამცნებ,
რათა მტკიცედ ეგნენ ზემო აღწერილთა აღთქმათა შინა, ვი-
თარცა ჰსჯულთა ზედა ეკლესიურთა. იყავნ ესრეთ. ვიცი ვი-
თარია თანამდებობა ჩემი, და ვჰგვიე მტკიცედ ხელ-მოწერისა
ამის ჩემისა-ებრ.

მეფე ყოველისა საიმერეთოისა სოლომონ.

დედოფალი ყოველისა საიმერეთოისა მარიამ.

ვიცე კანცლერი სოლომონ ლიონიძე.

49

3.

ტრაქტატი მესამე ნაცვლად პირველისა.

უფლისა იესო ქრისტეს მონა მე მთავარი ოდიშისა და
სხვათა სამთავროთა დადიან და გრიგოლ, ქრისტიანებრითა
აღთქმითა გარწმუნებთ უმაღლესსა მეფესა ქართლისა, კახეთისა
და სხვათასა, მეორესა ირაკლის უგანათლებულესთა ძეთა
თქვენთა, თავადთა, კეთილ-შობილთა და ერთა ზემოისა ივე-
რიისათა ესრეთ:

მუხლი პირველი.

შევრაცხო ყოველ მტერი თქვენი მტერად ჩემდა და ყო-
ვლისა სამთავროისა ჩემისა და ვიყო მტერი მტერისა თქვენისა
და მოყვრისა.

მუხლი მეორე.

მაქვანდეს ყოველივე შეძლება ჩემი დაუზოგავად დამშვი-
დებისათვის ქვეყნისა თქვენისა და ვიყო ნიადაგ მზა წინა-აღ-
დგომად მტერთა თქვენთა.

მუხლი მესამე.

ვიყო მწადნელი ბედნიერებისა თქვენისათვის და ძეთა
თქვენთა, ვითარ ნათესაობით თანამდები უგანათლებულესო-
ბათა მათთა.

მუხლი მეოთხე.

უკეთუ აღსდგეს მტერი ვინმე თქვენზედა, დიდი ანუ

50

მცირე მხედრობითა ჩემითა ანუ სხვითა ძალითა, სიტყვითა და
საქმით, შეძლებისა ჩემისა-ებრ მზა ვარ შემწედ თქვენდა.

მუხლი მეხუთე.

უზენაესისა მიმართ მფარველობისა უმაღლესისა საიმპე-
რატოროსა კარისადმი, ვითარცა აქვანდეს შეკრებულობა უმაღ-
ლესობასა თქვენსა, ვიყო თქვენთანა მქონებელი თანხმობისა
მფარველობათა თქვენთანა ერთბამად ერთისა უვლუსტესის კა-
რისათა.

მუხლი მეექვსე.

აღთქმათა ამათ-შინა ჩემთა ქრისტიანებრითა შევიკვრი
თანამდებობითა თვით სახლის-წულთა ჩემთა და თავადთა სა-
მთავროისა ჩემისათა, კეთილშობილთა და ერთა ჰსჯულ-ვუ-
დებ საუკუნოდ ერთგვამად შეერთებასა მას ზემოისა ივერიისათანა
და ვამცნებ, რათა მტკიცედ ეგნენ ზემო აღწერილთა აღთქმათა
შინა, ვითარცა ჰსჯულთა ზედა ეკლესიურთა. იყავნ ესრეთ.
ვიცი ვითარია თანამდებობა ჩემი და ვჰგვი მტკიცედ ხელ-მო-
წერისა ამის ჩემისაებრ.

4.

ტრაქტატი მეოთხე ნაცვლად პირველისა.

მე მთავარი გურიისა სიმეონ ქრისტიანებრითა აღთქმითა
გარწმუნებთ უმაღლესსა მეფესა ქართლისა, კახეთისა და სხვა-

თასა მეორესა ირაკლის უგანათლებულესთა ძეთა თქვენთა, თავადთა, კეთილშობილთა და ერთა ზემოისა ივერიისათა ესრეთ:

მუხლი პირველი.

შევრაცხო ყოველი მტერი თქვენი მტერად ჩემდა და

51

ქვეყნისა ჩემისა და ვიყო მტერი მტრისა თქვენისა და მოყვარე მოყვრისა.

მუხლი მეორე.

მაქვნდეს ყოველივე შემღება ჩემი დაუზოგავად სახმარყოფისათვის სამეფოსა თქვენისა და ვიყო ნიადაგ მზა წინააღდგომად მტერთა თქვენთა.

მუხლი მესამე.

ვიყო მწადნელი ბედნიერებისა თქვენისათვის და ძეთა თქვენთა, ვითარ ნათესაობითა თანამდები უგანათლებულესობათა მათთა.

მუხლი მეოთხე.

უკეთუ აღსდგეს მტერი ვინმე თქვენზედა, დიდი ანუ მცირე, მხედრობითა ჩემითა ანუ სხვითა ძალითა სიტყვითა და საქმითა შეიძლებისა ჩემისა-ებრ მზა ვიყო სახმარად თქვენდა.

მუხლი მეხუთე.

უზენაესისა მიმართ მფარველობისა უმაღლესსა საიმპერატოროს კარისადმი, სადაც და ვითარცა აქვნდეს შეკრულება უმაღლესობასა თქვენსა, ვიყო თქვენთანა მქონებელი თანა-ხმობისა უბედნიერესისა მდგომარეობისა ჩემისათვის მფარველობითა თქვენთანა ერთბამად ერთისა უავლუსტესისა კარისათა.

მუხლი შეექვსე.

აღთქმათა ამათ შინა ჩემთა ქრისტიანებრითა შევეკვრი

თანამდებობითა თვით სახლის-წულთა ჩემთა, თავადთა, აზნაურთა და ერთა სამთავროისა ჩემისათა, ჰსჯულ-უდებ საუკუნოდ ერთ-გუამ და შეერთებასა ამას ზემოისა ივერიისათანა და ვამცნებ, რათა მტკიცედ ეგნენ ზემო აღწერილთა აღთქმათა შინა, ვითარცა ჰსჯულთა ზედა ეკლესიურთა. იყავნ ესრეთ. ვიცი ვითარია თანამდებობა ჩემი და ვჰგვი მტკიცედ ხელ-მოწერისა ამის ჩემისაებრ.

შინაარსი.

	83.
წინასიტყვაობა:	3
თავი პირველი: ერეკლე მეფის პოლიტიკა	5
თავი მეორე: რუსეთის პროტექტორატი	11
თავი მესამე: საქართველოს გაერთიანება	16
დასკვნა:	23
დამატებანი: I. 1783 წლის ტრაქტატი, რუსეთსა და ქართლ-კახეთს შორის დადებული	27
II. 1790 წლის ხელშეკრულობა, ქართლ-კახეთისა, იმერეთისა, გურიისა და სამეგრელოსი	45
III. რუქა საქართველოს ისტორიულ საზღვრებისა რუსეთთან შეერთების დროს.	

ტყევის საქონლელობის

ისტორიული საბუდეებისა

რუსეთთან შეერთების დროს

1783-1801წ.

წიშნა:

- საქონლეობის საჯარო საბუდეები.
- საქონლეობის საჯარო საბუდეების საზღვარი.
- საქონლეობის საჯარო საბუდეების საზღვარი.
- რუსეთთან ახლოდროინდელი საქონლეობის საბუდეები.